DE FRANCICAE LINGVAE RECTA PRONVNTIATIONE.

Genevae

Apud Eustathium Vignon.
M. D. LXXXIIII.

ILLVSTRI ET IN PRIMIS GENEROSO DOMINO, Domino Carolo, Baroni à Zerotin, Nameſtij, Roſicij, Brandaïſij, Domino, Theodorus Beza S.P. in Domino.

TVORVMNE magis in te inſtituēdo ſapientiam, an tuam in diſcendo diligētiam admirer neſcio, Illuſtris Domine Baro. Nā illi profectò ſapientiſsimè iudicarunt nobilibus præſertim viris neceſſariam eſſe exterarum quoque rerum cognitionem, quæ neque certiore vlla ratione, neq; gratiore vllo labore, quàm ipſarum regionum ac gentium inſpectione comparatur, modò ſanum quidem iudicium adhibeatur, tum in ijs fugiendis quæ nunquā vidiſſe præſtiterit, tum in ijs obſeruandis quorum notitia pietas, cæteraque virtutes cum ætate adoleſcant. Tum verò viciſsim, di-

uino quodam beneficio,& præstantißimi viri tuique monitoris Venceslai Lauinij consilijs fretus, vsque adeò tibi non defuisti, vt paucißimos esse arbitrer, vel ex majoribus etiam natu, tecum in hac adhuc tenera ætate, siue peregrinarum linguarum peritia, siue variarum terra marique gentium notitia conferendos. Quòd sit reducem in patriam tam preciosis vndique conuectis mercibus locupletem cernere vel illi nunquam satis laudato viro illustri tuo parenti, Domino Iohanni procerum Marchionatùs Morauiæ præcipuo, vel omni virtute multò etiã magis quàm genere nobilitate patruo itidem tuo D. Iohanni conspicere licuisset, Deus bone, quanta illi te lætitia, tota ipsis congratulante patria, excepissent? At illos Deus Opt. Max. in meliore nunc quiete collocauit. Patria verò te, sat scio, & in ea quidem imprimis illustris ille Dominus, Dominus Fridericus, alter ex tuis duobus patruis adhuc per Dei gratiam superstes, velut intentis in te oculis, expectat: illud nimirum sperans, in quo spem illius (fauente Deo) non modò sustinebis, sed etiam longè latéque superabis: fore nimirum vt, peracta tandem vsque adeò diuturna peregrinatione, majores illos tuos, splendida Morauiæ & vicinarum

cinarum regionum lumina, præsertim quod ad pietatem, cateráſque veras virtutes, attinet, rediuiuos in te conſpiciat: & reipſa, magno cum ornamento & emolumento ſuo, donis in te ſingulari Dei beneficio collatis aliquando perfruatur. Et hæc quidẽ Deus Opt. Max. vtinam rata & firma eſſe velit. Cæterùm cùm hanc quoque Ciuitatem & Eccleſiam tum præſentia tua cohoneſtaris, tum etiã plurimis honeſtiſsimis exemplis illuſtraris, putaui tibi minimè fore ingratum, ſi te à nobis diſcedentem aliquo genere officij proſequerer. Præbuit autem mihi argumentum tua in Franciam ſuſcepta profectio, cuius occaſione cùm multa mihi à multis jam annis de Francico idiomate meditata in mentem veniſſent, & te cognoſcendæ quoque illius linguæ ſummo teneri deſiderio animaduertiſſem: hiſce ferijs vindemialibus illa tibi & alijs aliquot nobilibus Germanis priuatim expoſui, quæ nunc ad te recognita & emendata mitto. vt quum in Franciam veneris, vſu ipſo agnoſcas, quæ quibuſdam regulis à me non temerè obſeruata comperies. Quòd ſi quis erit qui ſcriptiunculam iſtam, vt neque profeſsioni neque perſonæ meæ conuenientem reprehendat, illum cogitare velim, aliud eſſe, animi

gratia, nonnihil exſpatiari, quàm extra viam aberrare. Et præterquàm quòd in homine Franco probandũ etiã videtur ruentis Francicæ linguæ fulciẽdæ ſtudium, poſſum ego me tum Platonis de literarũ elementis in Cratylo tam ſubtiliter diſputantis, tum etiam Cæſaris maximi viri exemplo tueri, cui in maximis etiam occupationibus tantum fuit ocij, vt de rectâ Latinè loquẽdi ratione accuratiſsimè ſcriberet. Sed vtcunque iſta veluti ludibundi animi commentatio à cæteris accipiatur, augurari libet, futurum vt tibi, cui propriè ſcripta eſt, totíque adeò Germanorũ genti nõ improbetur. Bene vale Illuſtris Domine Baro. Ieſus ille ſeruator tuæ ἀνδρεῖ καὶ ἐξόχῳ iuuentuti magis ac magis benedicat, téque ſpiritu Sancto ſuo foris ac domi tueatur. Ex muſæo noſtro, Calendis Septembris anno vltimæ Domini Deique noſtri patientiæ, 1584.

DE

DE FRANCICÆ LINGVAE RECTA PRONVNTIATIONE.

QVAM vulgo Gallicã linguam appellant, ego in hoc ſcripto Francicam voco, non à Francis Germaniæ populis ortam, ſed ex quo Galliæ regnũ, omnium gentium velut commune emporium, in Franciæ nomen vltro conceſſit, ex cæterorũ penè idiomatum commixtione ſatam, ac tandem ſic excultam & auctam, vt à plurimis eius cognitio, tum propter ſermonis elegantiam, tum etiam propter commercij vtilitatem hodie expetatur. Eius autem rectam pronuntiationem duo præcipuè reddunt exteris hominibus difficilem. Vnum, quòd vnaquæque gens in natiuo ſuo idiomate peculiare quiddam obſeruet, ad cuius normam dum peregrinas etiã linguas vitiosè inflectit, ita fit vt Germani Germanicè, Angli Anglicè, Franci Francicè, Latinas voces enuntient tam variè, vt eruditę quidem aures, quarum ſuperbiſſimum eſt iudicium, grauiter offendantur: vulgus autem imperitum totidem linguas audire ſibi meritò videatur. Alterum, quòd ita Francica lingua ſcribi conſueuit, vt quanuis exprimendis ſuis ſonis ſingulæ ſint

propriè in omnibus linguis excogitatæ literæ, tamen pronuntiatio ſcriptioni in pleriſq. vocibus minimè reſpondeat. Nam & plurimæ ſunt prorſus omittendæ, & vnius eiuſdémque literæ non idem vbique ſonus auditur, cuius rei conabimur ſuo loco rationem & vſum oſtendere. Hæ verò difficultates aliquatenus quidem regulis quibuſdam obſeruatis quas mox trademus, ſed vſu potiſſimùm ipſo ſuperantur, qua in re tamen maximo iudicio & delectu opus eſt. Etſi enim ex Frãcici regni prouinciis alię aliis minus impurè loquuntur, nullam tamen in iis ne vrbem quidem inueneris quæ ſuis quibuſdam pronuntiationis næuis non laboret, quos paſſim etiam deinceps annotabimus. Ac fuit quidem tempus, ſub Francisco videlicet illo Rege, quem meritò liceat bonarum literarum parentem vocare, quum puram Francicæ linguæ pronuntiationem ex ipſius aula petere licuit. Ab eius autem obitu ſic paulatim vnà cũ moribus immutatã fuiſſe Francicam totam linguam conſtat, vt vix ac ne vix quidem appareat vbi tandem ipſius puritas deliteſcat. Illius certè quidquid hodie ſupereſt, partim pauculę ſeruant antiquum obtinentes familię, & homines bonis literis exculti: partim adhuc Senatus Pariſienſis ſubſellia ſonant, quanuis eò quoque paulatim ſerpat illa vitioſæ pronuntiationis contagio: vſque adeò nihil eſt in rebus humanis quod non ſit mutationi, ac tandem interitui, neceſſitate quadam ineuitabili, obnoxiũ. Me verò, quo-

modo

modo, purè & eleganter loquentes maiores ab ineunte iuuentute audiui & attentè obſeruaui, hac etiam in re iuuerit meam in Francos meos pietatem fuiſſe pro viribus teſtatum. Rem igitur ipſam aggrediamur.

REGVLÆ QVÆDAM GEnerales Francicæ diſcendæ pronuntiationis.

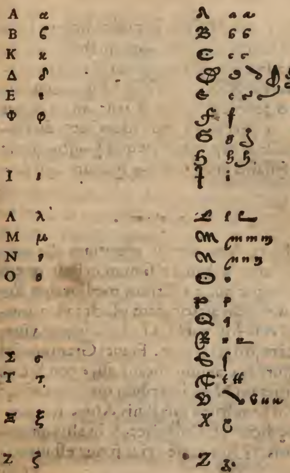
PRimùm igitur cognito vero pronuntiandarum literarum ſono, reliquæ literæ ſcriptę quidem ac minimè proferendę, quas quieſcẽtes voco, accuratè ſunt cognoſcendæ, & à pronuntiandis dignoſcendæ, Deinde non modò verus ſingularũ literarũ tenẽdus eſt ſonus, ſed etiã curandũ ne qua putidè & duriter ſonet, imò vt omnes molliter & quaſi negligenter efferantur: omnem pronuntiationis aſperitatem vſque adeò refugiente Francica lingua, vt exceptis *cc*, vt *acces*, acceſſus: *m m*, vt *ſomme*: *n n*, vt *Annee*, annus: *r r*, vt *Terre*, terra: nullam geminatam conſonantem pronuntiet. Poſtremò Italis quidem vt Francicam linguam rectè ſonent, cauenda eſt illa in pronuntiando grauitas quę in penultimarum præſertim ſyllabarum productione ſentitur: Germanis autem multo etiam magis fugienda eſt tum illa tarditas in ſingulis penè dictionibus vocem ſiſtens, & tandem in extrema periodo quaſi pondere quodam delaſſatam præcipitans, tum etiam in literis nimium for-

titer exprimendis aſperitas ſummopere vitanda. Francorum enim vt ingenia valde mobilia ſunt, ita quoque pronuntiatio celerrima eſt, nullo conſonantium concurſu confragoſa pauciſſimis longis ſyllabis retardata: eodem tenore denique volubilis: conſonantibus, ſi dictionem aliquam terminarint, ſic cohærentibus cum proximis vocibus à vocali incipientibus, vt integra interdum ſententia haud ſecus quàm ſi vnicum eſſet vocabulum efferatur. Exempli gratia, tota hæc ſententia, *Je parleray demain à vous à bon eſcient à huict heures du matin*, etſi ſyllabis nouendecim, tamen breuibus omnibus conſtat, éſtque vno ac eodem tenore quaſi connexis inter ſe pro celeumaticis enuntianda, in qua linguæ volubilitate vt plurimis aliis in rebus mira quædam eſt inter Grecum & Francicum ſermonem ſimilitudo. Hoc igitur imprimis eſt Germanis prouidendum & attentiſſimè obſeruandum, vt ſeſe huic volubilitati quàm ſtudioſiſſimè aſſuefaciant.

Sunt autem Francis literæ viginti & vna. Nam duarum quę à nonnullis adiiciuntur vna quidem nẽpe k, nullius eſt vſus, vt ſcribi quidem Francica lingua ab omni penè æuo conſueuit: altera verò nempe *z* quam i Græcum appellant per inſcitiam irrepſit, quum ſit duplex ij vocale, vt ſuo loco oſtendemus. Harum autem characteres, non ij quibus Typographi vtuntur ſiue Romani, ſiue Italici, ſiue Gotthici quos vocant, ſed hi ſunt verè Francici

cici quos ſubieci cum Grȩcis, à quibus maniſeſtè ſunt plerique deſumpti, vt mirari nonnulli deſinant repertas à Cæſare in Heluetiorum caſtris tabulas Græcis literis exaratas.

Græci characteres. Verè Francici characteres.

DE VOCALIVM FRANcicarum pronuntiatione.

IN his literis vocales Franci quinque numerant, vt Græci & Latini, de quarum pronuntiatione ſic ego quidẽ, nullo cuiuſquam præiudicio, exiſtimo.

A a a.

HÆ c vocalis ſono in radice linguæ ſolis faucibus formato, ore hiante clarè & ſonorè à Francis effertur, quum illam Germani obſcurius & ſono quodam ad quartam vocalem o accedente pronuntient, in eo etiam interdum peccantes quòd illam intra dictiones quaſdam expungant, vt quũ Ieruſſem dicũt tribus ſyllabis pro Ieruſalem quatuor ſyllabarum.

E e e e.

ALtera hæc vocalis proprium & vnicum verũ habere ſonum debuit quem efficit linguæ mucro dẽtibus mediocriter hiantibus, vocem articulatam plectri vice moderans, vt in his vocibus Latinis legere, viuere, docere propriè ſonat. Franci Grammatici eruditiores e clauſum vocant alij e productũ, ſed perperam. Nam interdum quoque corripitur vt in penultima dictionis Altere ſiticuloſus: quę dictio eſt Dactylica, & in aliis quamplurimis. Alter tamen eius ſonus eſt is propriè

priè qui eſt diphthongi ai ſono ex a & e tẽpe rato: quo modo vſus obtinuit vt Latinè quoq. pronuntietur, neſcio tamen quã rectè, quoties hæc vocalis cum r vel l, vel ſ, vel t cohæret, vt in prima ſyllaba dictionum Tellus, Fel, Mel, Terra, Ter, Quater, teres, &c. itémque ante ct vt Tectum: & g m vt Tegmen, quem ſonum Franci e apertum vocant, & eodem ſono atque diphthongũ ai exprimunt, vt Eſtre. Feſte, terre, elle, perinde ac ſi ſcriptum ſit, Aiſtre, Faiſte, Tairre, Aiſle, vt ſcribitur & pronuntiatur maiſtre, faiſte, aiſe.

Tertius huius vocalis ſonus Græcis & Latinis ignotus, is ipſe eſt qui ab Hebræis tribuitur puncto quod Seua raptum vocant: Galli verò e fœmineum propter imbecillam & vix ſonoram vocem appellant, quæ litera propterea neque in pentametris quarto loco, neque ſexto loco in hexametris verſibus admittitur, & verſus omnes in illam deſinentes hypermetri habentur. Itaque dictionem nunquam hic ſonus inchoare poteſt, vtpote qui ſemper vel à conſonante præcedente pendeat, vel ſi nulli conſonanti ſubiiciatur, præcedentis vocalis ſit veluti productio quędam: vt amie amica: aimee amata, ioue gena. Dicemus autem in litera m & diphthongorum tractatu de peculari quodam huius vocalis vſu in tertiis pluralibus verborum perſonis. Sunt verò tres iſti huius literæ ſoni accuratè dignoſcendi, ne cum Aquitanis vel actiua verba infiniti modi vt Aimer amare: Diſner, pran

dere: parlez, loqui: vel pluralis numeri ſeu nomina, vt Bontez bonitates: ſeu participia paſſiua, vt Laſſez, laſſati, quæ omnia per e clauſum non autem apertum efferenda ſunt, vnde iſti duri & Francicis purgatis auribus intolerabiles rythmi à doctiſſimis etiam poëtis Aquitanis vſurpati, quibus inter ſe conferunt diſputer, & Iupiter: hiver & arrivez: parlez & parlai, Caſſes & Vliſſes: aſſes & acces. Quod ſi obtineri poſſit vt huic triplici ſono triplex hic character attribuatur, nempe e pro hac litera clauſo ſono & maſculo efferenda: e pro infracto & leniſſimo huius literæ ſono: e denique pro diphtongo ę, magnopere tum ipſis Francis pleriſque tum in primis peregrinis cautũ eſſet. Alij præterea duo ſunt ſoni huius literæ ſed prorſus adulterini, & paulatim mutata quidem pronuntiatione, ſed eadem manente ſcriptũra, in Francicã linguam inuecti. Coaleſcens enim e in eãdem ſyllabam cum m, vt temporel tẽporalis, vel n, ſiue ſola & ſonora vt i'entens, ego intelligo: ſiue adiuncto d vt entend, intelligit: vel vt content, contentus: pronuntiatur vt a. Itaque in his vocibus conſtant, conſtans: & content, contentus, An, annus, & en, in, diuerſa eſt ſcriptura, pronuntiatio verò recta, vel eadem, vel tenuiſſimi diſcriminis, & quod vix auribus percipi poſſit. Excipe quatuor has voculas, ancien triſſyllabum, antiquus: lien vinculum, & moiien, medium, fient fimus, diſsyllaba: & quotidien quotidianus, quatuor ſyllabarum: denique omnia

mnia gẽtilia nomina, vt *parisien* Parisiẽsis: *Sauoisien* Sabaudiensis: in quibus *e* clausum scribitur & distinctè auditur, i & *e* nequaquam in diphthõgum conuenientibus. Sed & Picardi veterem hîc quoque tum scripturã tum pronuntiationem retinuerunt, adeò quidem vt etiam scribant & pronuntient *ceens*, hic intus: *dedens*, intus: *Ceens*, illic intus: quum reliqui Franci scribamus & pronũtiemus *ceans*, *dedans*, *leans*: Alter huius literæ sonus adulterinus est idẽ atq; literæ geminatæ duplicis, in vnam tamen syllabam coalescentis, quanuis scribatur *ie*, litera *n* sequente atque dictionem finiente. Sic in his monosyllabis rectè pronuntiatis accidit, *bien* bonum, vel benè: *chien* canis: *Chrestien* Christianus dissyllabum: *mien* meus, *rien* nihil: *sien* suus: *tien* tuus vel tene, cum compositis: *vien* venio, vel veni cum compositis: quæ omnia vocabula sic à purè pronuntiantibus efferuntur ac si scriptum esset i duplici *biien*, *chiien*, sic Pictones tamẽ veterem pronuntiationem per *e* clausum retinuisse videri possent, nisi *e* in *a* mutarent, vt *ils disant ils parlant*. Sed in earundem vocum fœmininis *e* clausũ restituitur: scribimus enim & efferimus *chienne*, canis fœmina, *Chrestienne*, Christiana: quanuis *Chrestiente* Christianitas, pronuntiemus *Chrestiente*: *mienne*, mea, *sienne* sua: *tienne*, tua & teneat, *vienne* veniat.

HÆc litera vt apud Hebræos & Latinos, sic apud Francos interdum vocalis est,

interdum consonans : quanuis illam Hebræi ante reperta puncta quę vocant, nō inter vocales, sed inter palatinas cōsonantes non temerè recensuerint. Cæterū quū hęc litera vocalis est natiuum illū tenuissimū sonum retinet cęteris linguis vsitatum. Quum autem est consonans, idem valet atque g nunc solet in Latinis istis vocibus lege & legi (& quidem vitiosè) pronuntiari. Neque mihi displicet eorum commentum qui hanc consonantem à vocali, inferiore illius patre producta & hami instar recurua distinguit, sic nimirum illam consonantem pingentes, ja, je, ji, jo, ju.

O.

HÆc vocalis in ipsa palati testudine quasi echo quędam resonat, minus quidem clarè quam a, non tamen ita obscurè vt ou diphthongus, qua in re à Bituricēsibus & Lugdunensibus, aliisque non paucis populis peccatur, qui pro nostre noster, vostre, vester: le dos dorsum, pronuntiant noustre, voustre, le dous. Quasdam tamen similes voces vsus obtinuit vt ita proferamus, velúti col & cou, collum: fol & fou, stultus : mol & mou, mollis, licet semper scribamus col, fol, mol, vnde colet ceruicula, folle, stulta & molle hæc mollis. At illis contrarij Delphinates & Prouinciales quos vocant, sublata u vocali ex diphthōgo ou, scribunt & legunt cop, ictus: beaucop multum: doleur dolor: torment tormentum,

mentũ,pro coup,beaucoup,douleur,tourment. Sic Sabaudi pro oui ,ita pronuntiant vi per dialysin. Occitani verò, nomen etiam inde adepti, ex negante Græca particula οὐκ , à vicinis fortasse Massiliensibus Græcis accepta, fecerunt (quod mirum est) affirmantem particulam oc, pro oui, ita:quę omnes pronuntiationes vitiosæ sunt, & aures Francorum vehementer offendunt.

De u.

HÆC litera,quum est vocalis,est Græcorum ypsilon, quod ipsa quoque figura testatur, effertúrque veluti sibilo constrictis labris efflato,vnde factum vt Hebræi non inter vocales siueGutturales quas appellant,sed inter labiales consonantes hanc quoque alteram, ante reperta quæ vocant puncta,non immeritò numerarint. Sonus autem illius proximè ad tenuitatem i vocalis accedit: quamobrem etiam promiscuè veteres Romani optimus & optumus,Maximus & Maxumus, non illo pingui sono quo Romanum suum u, & Gręci vetustiores suum o μικρὸν efferebant,sed altero illo tenui scribebant & pronuntiabant. Germani propterea hanc literam solent u Gallicum, ab illo crassiore quem Galli per ou diphthongum scribunt, distinctum appellare: & à litera u in suis minutis characteribus hac imposita nota distinguunt, ů.

Cæterùm Franci Latinos grammaticos se-

quuti ad hanc literam retulerunt etiam Æolici digammatis ſonum, ſic vocati quòd à ſolis Græcorum populorum Æolibus vſurparetur, medium videlicet inter ba & fba, ſicut hodie Latini pronuntiant primam ſyllabam in vado, vetus, vita, volo, vultus. In huius autē literæ pronuntiatione cauendum eſt tum Vaſconum vitium qui b pro u efferunt, vt bin pro vin: bache pro vache: beau pro veau, & contrà, u pro b: qui error paſſim in veteribus manuſcriptis libris occurrit: tum etiam alterum Germanis proprium, quo hanc conſonantem pro ph ſiue f, & contrà u pro ph ſiue f vſurpant: vt qui pro vino, viuo, vitulo, vacca pronuntient finum, fifo, fitulus, facca, & contrà pro fallere, vallere & ſimilia: qui maximus error quanto eſt ipſis familiarior, tanto diligentius eſt illis vitandus. At noſtri maiores Franci peculiarem habuerunt characterem Æolico digammati ſcribendo tam acutè excogitatum, quàm eſt imperitè à poſteris, in mediis ſyllabis neglectus, & initio dictionū pro u conſonante vſurpatus, vt quum ſcribunt vn & vne. Quum igitur hos ſonos viderent maximè affines bà & và, à pleriſque confundi, figura vſi ſunt quæ hanc affinitatem ſimul & oſtenderet & diſtingueret, charactere videlicet literæ b leuiter in ſiniſtram nempe v & b ad digammatis Æolici pronuntiationem ſignificandam inflexo, ídque non tantùm initio dictionum, vt à Francicè ſcribentibus adhuc hodie obſeruatur, vt vie, vertu, vertueux, ſed etiam intra ipſas

dictio-

dictiones, vt ϐiϐre, receϐoir, aϐoir, pouϐoir, qua de re ſuo rurſum loco à nobis dicetur. P. Ramus noſtra memoria diligens multarum rerũ inquiſitor, vt hanc literam vocalem à conſonante diſtingueret, hũc quidem characterem v, conſonanti, iſtum verò u, vocali attribuit. Laudo inſtitutum, factum probare non poſſum. Nam illa quidem nota eſt verum Græcorum υ ψιλῶν, id eſt, hæc ipſa vocalis. At u character eſt, vt ex veteribus etiam manuſcriptis codicibus apparet, antiquus Græcus literæ betha, non autem digammatis ſolis Æolibus noti: quam notam poſtea librorum deſcriptores perperam ad hanc literam tum vocalem tum conſonantem deſignandam accommodarũt: hoc tamen diſcrimine ſeruato, quòd illa priore vſi ſunt in dictionum initiis, iſta verò intra ipſius dictiones, aut in earum fine.

DE CONSONANTIVM literarum Francicarum pronuntiatione.

B ϐ.

HÆc conſonans eundem quidem ſonum in Francica lingua retinet, quem & Græci emendatè pronuntiantes & Latini obſeruant, ſed ſuauitate quadam ſiccitatem ipſius temperante, quo magis cauendum eſt Germanis ne hanc cum p ſicciore etiam litera ſuo quodam more confundant, vt quum pro

ſcribere & bibere pronuntiant,& quidem nõ ſine dẽſiore quoque flatu ſcrippere & pippere. De Vaſconibus autem hanc literam in Æolicum digamma transferẽtibus, paulò antè eſt à nobis dictum.

C e r.

HÆc conſonans, orto proculdubio à vitioſa Latinæ linguæ pronuntiatione errore,duplicem habet ſonum,qui tamen fallere neminem niſi falli volentem poſſit. Nam ante a & diphthongum au.Item ante o,& ou diphthongum, & u,& ui diphthongum , ſonum ſuum natiuum,pauciſſimis exceptis vocabulis ſeruat , vt cas, caſus : cauſe, cauſa : colomne,columna:couler,colare: curer,curare: cuir,corium. At ante vocales e & i pronuntiatur ſicut,ſ Latinũ, vt ce & ci, ac ſi ſcriptum eſſet ſe & ſi.

Dixi excipi quaſdam paucas dictiones in quibus itidem vt ſ Latinũ profertur tum ante a tum ante o,cuiuſmodi ſunt ça, deça , façon, façonner,glaçon,maçon,maçonner, Limaçon, poinçon , poinçonner , & actiua tum præterita tum participia ab infinitis quæ in cer deſinunt, vt à commencer , fit commençant & commençons, commença : & ſi qua ſunt eiuſmodi ſ Latino pronuntianda : quarum dictionum nonnulli quaſdam inſerta e vocali quieſcente ſcribunt,vt commencea commenceons,alij verò

rò, quos omnino ſequendos arbitror, litera ſ tanquam cauda quadam literæ c ſubiecta notant, & hanc literam c caudatum, Hiſpanorum more vocant, vt ça deça, façon, façonner: maçon maçonner: poinçon poinçonner: commençay commença: commençons commencent.

Quoties autem huic literæ adhæret ſequens aſpiratio, quæcunque vocalis ſequatur, tum ſolet craſſo quodam & pingui ſono proferri, cuiuſmodi eſt apud Hebræos literæ Schin in dextro latere ſignatæ, non vt Græcorum chi, quod ſonāt Germani in verbo machen, ſed vt ch pronuntiant in voce chelme. Sic igitur Francicè ſonāt chat, catus: chair, caro: chaud, calidus: chez, apud: cheut, lapſus: riche, diues: chose, res: chou, braſſica. At contrà Picardi pleraque à cæteris Francis per ch pingue prolata, per c ſiccū efferunt, vt cat, caude, cose, vigue, & plurima è contrario per ch, proferunt, quæ per ſ Latinum cæteri pronuntiant, vt cheschi, chela, tanta eſt dialectorum non modò varietas, ſed etiam repugnantia.

Hache.

HÆc conſonans pronuntiata nullam ſyllabam claudit in Francica lingua præter vltimam in quibuſdam dictionibus, in quibus perinde pronūtiatur vt t, ſed ita vt ſiccitas eius aliquatenus liquefiat. Quod ſi

quis roget, cur non igitur t potius quàm d scribatur, respondeo id fieri propter deriuatorum analogiam. Itaque scribimus gaillard, hilaris: paillard, scortator: Lard, lardum propter deriuata, gaillardise, paillarder, Larder, quum alioqui haud secus illa propriè efferamus, quàm si per t scriberetur. Sic quamuis tertiæ personæ singulares præsentis indicandi modi verborum actiuorum t literam regulariter requirant in secunda & tertia coniugationibus, scribimus tamen entend, intelligit: tend, defend, fond, respond, propter infinita, entendre, fendre, defendre, fondre, respondre, quibus etiam nonnulli addunt plaind, peind, craind, feind, estraind, ioind, poind, sed immeritò. Nec enim in eorum infinitis modis, plaindre, pendre, craindre, feindre, estraindre, ioindre, poindre, litera d inuenitur vt in illis ex analogia, sed euphoniæ causa inseritur, vt in Græca dictione ἀνδρὸς pro ἀνρὸς, & in Francica tendre, pro tenre, à Latina voce tener. Sed nullam excusationem admittit eorum error qui inter quand pro quando & quant pro quantum nullum discrimen in scriptura statuunt. Et hîc admonendi sunt Germani ne t pro d pronuntient, vt suum das & dag, efferre solent tas & tag, & Latinè pro Doctore Toctorem aut etiam Tocthorem proferre.

F f.

HAnc literam initio fuisse Æolici digammatis, siue v consonantis notam, ipsa figura à Latinis vsurpata, demonstrat, ex vno gammate alteri imposito constructa vt ex Ciceronis etiam quodam loco in oratione pro Flacco manifestè liquet. Postea verò pro φ Græcorum, id est pro ph vsurpari cœpit, vt & à Francis hodie pronuntiatur. Sicut autem dixi de v consonante, magnoperè cauendum esse Germanis ne illam cum f confundant, ita vicissim summoperè studeant oportet ne f pro v consonante vsurpent: quanuis hæc litera dictionem finiens à Francis loco digammatis scribatur, & vt f pronuntietur, vt beuf, bref, cerf, gref, naïf, nef, nerf, serf, suif, vif, à Latinis vocibus, bouis, breuis, ceruus, grauis, natiuus, nauis, neruus, seruus, seuum, viuus: restituto in illorum deriuatis digammate, vt bovine, brevete, cerve, grever, navire, nerveux, servitude, vivacite, naivete.

G g ʒ.

HÆc consonans ante a, o, & u, verum suum sonum seruat proximum C literæ, vt gale, scabies: ʒaule, Gallia: gosier guttur: goutte, gutta: aigu, acutus. At ante e & i,

errore à Latina vitioſa pronuntiatione propagato, idem prorſus plerunque ſonat atque i conſonans in Latinis vocibus, vt à pleriſque etiamnum enuntiatur Regere & Regis, vt *gager*, *regir*, ac ſi ſcriptum *gajer* et *rejir*. Sed neque illud neque iſtud exceptione caret. Nam & ante *a* & ante *o* interdum vt j conſonans, & contrà ante *e* & ante i natiuo ſuo ſono profertur, quæ tamen varietas facilè diſcernitur. Quoties enim ante *a* & *o* pro j conſonante vſurpatur, illi ſubiici ſolet *e*, non vt proferatur, ſed vt ſilens oſtendat *g* in iis dictionibus non aliter efferendum quàm ante *e* conſueuit, id eſt pro j conſonante, vt *mangeons* comedimus, item *ie mangeay*, *tu mangeas*, *il mangea*, *nous mangeaſmes*, *vous mangeaſtes*, *ils mangearent*, comedi, diſti, dit, dimus, diſtis, derunt, perinde ac ſi ſcriberetur *manjons*, *manjay*, *manjas*, &c. Sic Germani nonnulli pro Ego perperam pronuntiant Eio, & pro Gallus Iallus. Vnde Bituricenſes *Jau* pro Gallo & *Ajace* pro *Agace*, id eſt pica. Sic etiam ante *o* vt *flageol*, fiſtula paſtoritia. At quoties ante *e* vel *i* natiuum ſuum ſonum retinet, ſolet illi adiici *u* itidem quieſcens, & hoc vnum oſtendens, quanuis ſequatur *e* vel i, tamen natiuo ſuo ſono hanc literam eſſe proferendum vt *langue* & *languir*, in quibus nuſquam auditur *u*, ſed indicat non eſſe proferendas iſtas voces vt ſi ſcriberetur *lanje* & *langjir*. Itali verò neſcio qua ratione hunc ſonum per *gh* ſcribunt, vt *ſtringhie*, *ghiotto*, & ſimilia.

H H H.

ASPIRATIONEM Franci quantum fieri poteſt emolliunt, ſic tamen vt omnino audiatur, at non aſperè eximo gutture efflata, quod eſt magnoperè Germanis & Italis præſertim Tuſcis, obſeruandum. Deinde cauendum accuratè, ne vel vbi quieſcit efferatur, (quibus autem in vocabulis quieſcat, partim vſus docet, partim etiam ſuo loco dicemus) vel vbi pronuntianda eſt prætermittatur, quo vitio purgatis auribus moleſtiſſimo, Burgundi, Bituricēſes, Lugdunenſes, & Aquitani penè oēs laborant, pronuntiantes *en ault, l'auteſſe, l'acquenee, l'azard, les ouſeaux*, pro *en hault, la haulteſſe, la hacquenee, le hazard, les houſeaux*. Quibus autem in vocibus ſonet ex quieſcentium recenſione etſi facilè fuerit iudicare, placuit tamen illorū in quibus auditur, pleraſque enumerare, quò faciliùs ſibi quiſque ab illo vitio cauere poſſit. In harum igitur dictionum initiis aſpiratio pronuntiatur.

H ante *a*.

HA Interiectio exclamantis & imitantis.
Hache, haſta.
Hallier, dumetum.
Haïr, odiſſe, cùm omnibus deriuatis.
Haire, cilicium.
Hairon, ardea.
Hait, vetus verbum Gallicum quo animi ac-

quiescentis alacritas significatur, vnde souhait & souhaitter.
Hale, forum tectum rerum venalium.
Halecret, thorax ferreus.
Haller, sursum funibus onus attollere.
Haleter, anhelare.
Hameau, viculus.
Hanap, patera, vetus Gallicum verbum.
Hanche, coxa.
Hante, hastile.
Hanter, frequentare, cum deriuatis.
Haquebute, gestatoria bombarda.
Haquenee, gradarius equus.
Harquet, species vehiculi.
Harangue, oratio publicè habita.
Haras, equorum grex.
Harceler, incessere.
Hardes, sarcinæ.
Hardi, Audax, cum deriuatis.
Harenc, halec, pro pisciculo marino,
Harer, incitare, fictitia vox ab interiectione ha.
Harnie, hernia, cum deriuatis.
Harier, vrgere, ab eadem interiectione ha.
Harnois, lorica.
Harpe, Cithara, cum deriuatis.
Hart, Laqueus.
Hazard, periculum incertum, cum deriuatis.
Hasle, torrens solis æstus, cum deriuatis.
Haste, veru, pro quo purius loquentes Franci dicunt vne broche.
Haubert, Haubergeon, thorax.

Hautr,

Hanee, quantum aliquis poteſt ſemel arripere.
Hauet, vncus.
Hauir, retorrere.
Hault, altus, cum deriuatis.
Haye, ſepes.
Haure, nauale.

H ante e &.

He, interiectio vocantis.
Heaume, galea.
Hector, nomen proprium.
Hennir, hinnire.
Herault, fecialis.
Henri, nomen proprium.
Heriſſon, herinaceus.
Herſe, occa.
Heſtoudeau, pullaſter.
Heſtre, cerrus.
Heurt, Illiſio, cum deriuatis.

H ante i.

Hibou, bubo.
Hideux, horridus.
Hie, fiſtuca.

H ante o.

Ho interiectio vocantis.
Hobin, equus tolutarius.
Hocher, quatere.
Hochet, infantile crepitaculum.
Hoguiner, contrectatione laceſſere.

Hurler, vlulare.

L l l.

L Natium suum sonum singularis retinet tū dictionem inchoans vt la, le, li, lo, lu, tum finiens, vt al, el, il, ol, ul. Sin verò geminetur ídque ante a, e, vel o (quod fieri solet consuetudine potius quàm necessaria ratione) tum nihilominus pronuntiatur vt simplex, vt aller, belle, celle, querelle, folle, molle. Ante i verò vocalem edit mollem quendam sonum Hebreæ, Græcæ, & Latinæ linguæ prorsus insuetum, pro ximè accedentem ad sonum syllabæ li cū proxima vocali coalescentis, quē Itali quidē per gl scribunt, tum in initio, vt in gli articulo, tum intra ipsam dictionem, vt figliuolo: Hispani verò per duplex ll ini tio quoque vocabulorum notant, vt llamado quasi liamado trissyllaba dictione. Francis autem hic sonus nullam dictionem incohat, præterquam Bituricensibus qui gloire & glorieux, & similia efferūt quasi lioire dissyllabum, & lioriеux trissyllabum scribatur. Sic ergo duplex ll à Francis enuntiatur, proximè præcedente i, quæ vocalis si sola fuerit, sonum suum seruat, vt bille, globulus, fondrille, sordes in fundo hærentes: fille, filia: grille, craticula: fourmiller, formicarum instar pullulare: chenille, eruca: piller, populari: quille, lignum paruulum pyramidis instar effictum: siller, nictare: sillon, sulcus in re rustica, siue merges. Excipe dictionem vnicā ville pro vrbe, in qua sonat l singulare, sic

ſcripta, vt à fœminino adiectiuo *vile*, vilis diſcernatur. Sin autem vocalem i præcedat alia quæcunque ſiue ſimplex, ſiue in diphthongo, tum i quieſcit, & indicat duplex illud *ll* illo molli ſono efferẽdum, vt ante a *bailler*, tradere, *paille*, palea: *faillir*, ſalire: ante e, *veiller*, vigilare, *treille*, clathrã: ante ou, *mouiller*, madefacere: *grenouille*, rana: *bouillir*, bullire. ante eu, *feuille*, folium: *veuille*, velim. Sic enim hæc arbitror ſcribenda non vt vulgo ſolent, *fueille*, *vueille*. Quod autem Aquitani & eos imitati nonnulli hunc ſonum ſcribunt per *lh* vt *balher*, *moulher*, & ſimilia, ipſi viderint qua ratione faciant.

M *m* m.

M ſyllabã inchoans vero & omnibus linguis vſitato ſono compreſſis labiis effertur, vt *ma*, *me*, *mi*, *mo*, *mu*: ſyllabam autem finiens ſiue intra ipſam dictionem, ſiue in vltima vocabulorum, perinde prorſus pronũtiatur vt *n*, de qua mox dicemus, ita videlicet vt non modò labia non occludantur, ſed etiam linguæ mucro dentium radicem non feriat, vt *temporel*, temporalis, *hymne*, hymnus, *dommage*, dãnum, *dam*, damnum, *nom*, nomẽ, *haim*, hamus, *faim*, fames, *temps*, tempus, perinde efferenda acſi ſcriptum eſſet, *tanporel*, *hinne*, *donmage*, *dan*, *non*, *hin*, *fin*, *tans*.

N *n* n.

Haec quoque conſonãs ſyllabam inchoans natiuum ſonum retinet, vt, *na*, *ne*, *ni*,

ni, no, nu: intra dictionem autem, vel vltimã dictionis syllabã incipiens, sæpe sonũ quendã edit mollẽ admodũ, tum Hebræis tũ Græcis, tum etiã fortasse Latinis ignotũ, quãuis Italis quoque & Hispanis familiarẽ: quẽ illi quidem vt & Frãci, per gn, isti verò per n superinducta lineola signatũ scribunt, hoc charactere videlicet, n̄, vt post a, gagna, post e clausum gagnee: post e fœmineũ, regne: post i, ignoree, guigner: post o, rognon: post u, gaigneur: quę pronuntiatio eadem penè est, atque si hæc ita scribas & pronunties vt dissyllaba, gania, ganiee, guinier, ronion, ganieur, & inioree trissyllabũ Hinc factum vt nõnulli ante gn in huiusmodi vocibus i quiescens inserãt, quod ego quidẽ nõ probo, quum potius si occurrerit sit expungendũ. Sic enim à nominibus coin, tesmoin, & besoin, deducuntur verba, cogner, tesmogner, & besogner: quæ nonnulli, interiecto altero n, scribũt congner, tesmongner, besongner. Neque sanè temerè id faciunt, quũ sæpissimè sic geminẽtur m, vt pro home, homo, vsus obtinuit vt scribatur & pronuntietur homme, & n quoque in bonne, sonner, bonneur, honneste à Latinis vocibus Bona, Sonare, Honor, Honestas: licet dicamus simplici n honorer & honorable, ab Honorare & Honorabilis. Sic etiam vel g expuncto scribendũ est conoistre, & conoissance vel in n mutato, connoistre & connoissance, pro quibus vitiose scribi solet cognoistre & cognoissance: Cuiusmodi n Hebræi non scriberent geminum, sed per daghes forte quod vocãt, aptissimo cõpendio

notarent, cuius exẽplum nobis accommodatissimũ nostra hæc Francica lingua suppeditat in diuersis dictionibus, quarum prior in *n*, posterior verò incipit à vocali: Exempli gratia, Francicè sic rectè scripseris, *pierre s'en est allé*, quod tamen sic efferendum est, *pierre s'en n'est allé*. Sic, *on m'en a parlé*, ac si scriptũ esset, *on m'en n'a parlé*, illo videlicet prioris dictionis *n* daghessato, & cum vocali sequentem vocem incipiẽtẽ coniuncta, pro eo quod Parisiẽsium vulgus pronũtiat, *il s'e nest allé*, *on me na parlé*, per e fœmineum vt in pronominibus *se* & *me*. Sed hoc in primis curandum est peregrinis omnibus quod antea in litera *m* monui, nempe hanc literam quoties syllabam finit, quasi dimidiato sono pronuntiandam esse, mucrone videlicet linguæ minimè illiso superiorum dentium radici, alioqui futura molestissima pronuntiatione: quo vitio inter Francos laborant etiamnum hodie Normanni. Græcos autem haud aliter hanc literam ante κ, γ, χ, pronuntiare cousueuisse annotat ex Nigidio Figulo Agellius.

S. s.

SICCA est admodum huius literæ pronuntiatio vt in reliquis linguis, sed in Frãcico idiomate quãtum fieri potest emollitur, syllabam in paucis finiens, vt in interiectionibus *sip* quæ saltantis alacritatem indicat, & *sop* aliquem inclamantis, vt apud Aristophanem βαλβάχοις, & vetere voce iam obsoleta

hanap pro calice: cap promõtorium: coup ictus: vnde aduerbium beaucoup: sep, vitis. Germanis verò danda est opera ne illam cum b confundant, veluti cum bræceptor dicunt pro præceptor.

Q q.

HAEC cõsonans syllabam inchoans semper habet u vocalem adiunctã, sed quiescentem vt suo loco dicemus, & hoc vnum indicantem, hanc consonantem, quæcunque sequatur vocalis, idẽ valere atque K id est Grecorum Cappa, siue Hebræorũ Coph, vt quand, quando: quant, quantum: que, quod: qui, quis: quotidien quotidianus: quasi scriptũ sit *kand*, *kant*, *ke*, *ki*. Redundat igitur litera C illi à quibusdam præposita in nonnullis vocabulis, vt auecques, picquer, nullo prorsus vsu, quum sufficiat scribere auecques & piquer. Syllabam finit quantum possum meminisse in hac vnica dictione Coq, gallus gallinaceus: sed desinentia in c plurima vocabula scribuntur per qu in deriuatis, vt rebequer, bequer, claquer, choquer, defroquer, grecque, fantastique, publique, croquer, à rebec, bec, clac, choc, froc, grec, fantastic, public, croc. Quædam tamen eiusmodi formãt deriuata non in qu, sed in ch, vt, duche, sachet, seche, rocher, dejucher, acrocher, à nominibus duc, sac, sec, roc, desiuc, croc.

Æ æ.

HÆc litera siue inchoet siue finiat syllabã, natiuo suo sono profertur. Immò quam-

uis ſit omnium literarum aſperrima, ideóque apud Hebræos nunquam daghesſetur, & Frãcicam linguam conſtet molitiem pronuntiationis in primis captare, tamen quũ geminatur, fortiter eſt efferenda, vna quidē priorem ſyllabam finiēte, altera verò ſequētem inchoante, vt barre, beurre, courre, terre, ferre, fourre, quarre, ſerre. Itaque cauendum eſt Cenomanorum, Pictonũ & Lotharingorum vitium qui duplicem vt ſimplicem enuntiãt: quum tamen contrà iidem Cenomani ſimplicem vt duplicem efferant, vt faire, facere, & voire, veré. Pariſienſes autem, ac multo etiam magis Altiſſiodorenſes & mei Vezelij ſimplicem etiam in s vertũt, vt courin, Maſie, peſe, meſe, Theodoſe pro couſin, Marie, pere, mere, Theodore: quomodo etiam Romani promiſcuè ſcripſerunt Valeſius & Valerius: honos & honor: & flos & mos retinuerunt pro floc & mor, vt ex obliquis floris & moris apparet. Imo etiam veteres honoſem pro honorem ſcribebant, vt Feſtus teſtatur. Sed hoc vitium in Francica lingua nullus mos excuſat.

S ſe.

HÆc conſonans ſuo natiuo ſibilo ſemper profertur dictionem incipiens, vt, ſage ſemce, ſigne, ſonge, ſurmonter. Intra ipſam autem dictionē, ſi inter duas vocales deprehendatur, vnam videlicet quæ ſyllabam præcedētem finiat, & alterã quæ ipſi ſigmati adhæreat, tunc leniſſimo ſibilo vt Zain Hebræorum & Francorum Zeta, de quo mox dicemus, non autem

autem vt Græcorũ ζ, quod respõdet Hebræorum Tsade, pronuntiatur, vt *rose, desir, plaisir, raison, baiser, creuser, priser, chose, oser, vser, excuser*, quæ sic efferuntur ac si scriberetur, *roze, dezir, plaizir, raizon, baizer, creuzer, prizer, choze, ozer, vzer, excuzer*: ídque vsque adeò perpetuũ est, vt etiam hæc litera dictionem finiens, & inter duas vocales deprehensa similiter pronuntietur vt *Les ames, Les asnes, Les engins, Les instrumens, Les ordures, Les vsages*, acsi scriberetur *Lez ames, Lez asnes, Lez engins, Lez instrumens, Lez ordures, Lez vsages*. Quod si inter duas vocales duplex scripta cõperiatur, tunc prior quidem quiescit, posterior autem perfecto natiuóque suo sibilo profertur, vt *aussi, baisser, laisser, chausse, chasser, dessus, dessous, glisser, grossir, toussir*, & similia. Idem statuendum quoties inter consonantem præcedentem & vocalem adhærentẽ occurrit, vt *ainsi, transi, apprehension*. Itaque perperam nonnulli *prinse, entreprinse, prinson*, scribunt & pronuntiant. Quibus autem in syllabis quæ pluribus consonantibus constant, hęc litera sileat, suo loco dicemus.

T t.

HÆc cõsonãs syllabam inchoans, siue sola vt *ta, te, ti, to, tu*: siue cum *r*, vt *tra, tre, tri, tro, tru*, (nam in Francica lingua vix aliam sibi consonantem adsciscit) natiuum suum sonum retinet à litera *d* distinctum. Hoc obseruandum est Germanis, quibus mos est has duas literas sæpissimè permutare. Sylla-

quis roget, cur non igitur t potius quàm d scribatur, respondeo id fieri propter deriuatorum analogiam. Itaque scribimus gaillard, hilaris: paillard, scortator: Lard, lardum propter deriuata, gaillardise, paillardeur, Lardeu, quum alioqui haud secus illa propriè efferamus, quàm si per t scriberētur. Sic quamuis tertiæ personæ singulares præsentis indicandi modi verborum actiuorum t literam regulariter requirant in secunda & tertia coniugationibus, scribimus tamen entend, intelligit: tend, defend, fond, respond, propter infinita, entendre, fendre, defendre, fondre, respondre, quibus etiam nonnulli addunt pleind, peind, craind, feind, estraind, ioind, poind, sed immeritò. Nec enim in eorum infinitis modis, plaindre, pendre, craindre, feindre, estraindre, ioindre, poindre, litera d inuenitur vt in illis ex analogia, sed euphoniæ causa inseritur, vt in Græca dictione ἄνδρος pro ἀνρὸς, & in Francica tendre, pro tenre, à Latina voce tener. Sed nullam excusationem admittit eorum error qui inter quand pro quando & quant pro quantum nullum discrimen in scriptura statuunt. Et hîc admonendi sunt Germani ne t pro d pronuntient, vt suum dag & dag, efferre solent tag & tag, & Latinè pro Doctore Toctorem aut etiam Tocthorem proferre.

F f.

HAnc literam initio fuisse Æolici digammatis, siue u consonantis notam, ipsa figura à Latinis vsurpata, demonstrat, ex vno gammate alteri imposito constructa vt ex Ciceronis etiam quodam loco in oratione pro Flacco manifestè liquet. Postea verò pro φ Græcorum, id est pro ph vsurpari cœpit, vt & à Francis hodie pronuntiatur. Sicut autem dixi de u consonante, magnoperè cauendum esse Germanis ne illam cum f confundant, ita vicissim summoperè studeant oportet ne f pro v consonante vsurpent: quanuis hæc litera dictionem finiens à Francis loco digammatis scribatur, & vt f pronuntietur, vt beuf, bref, cerf, gref, naïf, nef, nerf, serf, suif, vif, à Latinis vocibus, bouis, breuis, ceruus, grauis, natiuus, nauis, neruus, seruus, seuum, viuus: restituto in illorum deriuatis digammate, vt bouine, breuete, cerue, greuer, naiue, nerueux, seruitude, viuacite, naiuete.

G g g.

HÆc consonans ante a, o, & u, verum suum sonum seruat proximum C literæ, vt gale, scabies: Gaule, Gallia: gosier, guttur: goutte, gutta: aigu, acutus. At ante e & i,

errore à Latina vitioſa pronuntiatione propagato, idem prorſus plerunque ſonat atque i conſonans in Latinis vocibus, vt à plerisque etiamnum enuntiatur Regere & Regis, vt gager, regir, ac ſi ſcriptum gajer & rejir. Sed neque illud neque iſtud exceptione caret. Nam & ante a & ante o interdum vt j conſonans, & contrà ante e & ante i natiuo ſuo ſono profertur, quæ tamen varietas facilè diſcernitur. Quoties enim ante a & o pro j conſonante vſurpatur, illi ſubiici ſolet e, non vt proferatur, ſed vt ſilens oſtendat g in iis dictionibus non aliter efferendum quàm ante e conſueuit, id eſt pro j conſonante, vt mangeons comedimus, item ie mangeay, tu mangeas, il mangea, nous mangeaſmes, vous mangeaſtes, ils mangearent, comedi, diſti, dit, dimus, diſtis, derunt, perinde ac ſi ſcriberetur manjons, manjay, manjas, &c. Sic Germani nonnulli pro Ego perperam pronuntiant Eio, & pro Gallus Iallus. Vnde Bituricenſes Jau pro Gallo & Ajace pro Agace, id eſt pica. Sic etiam ante o vt flageol, fiſtula paſtoritia. At quoties ante e vel i natiuum ſuum ſonum retinet, ſolet illi adiici u itidem quieſcens, & hoc vnum oſtendens, quanuis ſequatur e vel i, tamen natiuo ſuo ſono hanc literam eſſe proferendum vt langue & languir, in quibus nuſquam auditur u, ſed indicat non eſſe proferendas iſtas voces vt ſi ſcriberetur lanje & langjir. Itali verò neſcio qua ratione hunc ſonum per gh ſcribunt, vt ſtringhie, ghiotto, & ſimilia.

H.

ASPIRATIONEM Franci quantum fieri poteſt emolliunt, ſic tamen vt omnino audiatur, at non aſperè ex imo gutture efflata, quod eſt magnoperè Germanis & Italis præſertim Tuſcis, obſeruandum. Deinde cauendum accuratè, ne vel vbi quieſcit efferatur, (quibus autem in vocabulis quieſcat, partim vſus docet, partim etiam ſuo loco dicemus) vel vbi pronuntianda eſt prætermittatur, quo vitio purgatis auribus moleſtiſſimo, Burgundi, Bituricẽſes, Lugdunenſes, & Aquitani penè oẽs laborant, pronuntiantes en ault, l'auteſſe, l'acquenee, l'azard, les ouſeaux, pro en hault, la haulteſſe, la hacquenee, le hazard, les houſeaux. Quibus autem in vocibus ſonet ex quieſcentium recenſione etſi facilè fuerit iudicare, placuit tamen illorũ in quibus auditur, pleraſque enumerare, quò faciliùs ſibi quiſque ab illo vitio cauere poſſit. In harum igitur dictionum initiis aſpiratio pronuntiatur.

H ante a.

HA Interiectio exclamantis & imitantis.
Hache, haſta.
Halier, dumetum.
Haïr, odiſſe, cum omnibus deriuatis.
Haire, cilicium.
Hairon, ardea.
Hait, vetus verbum Gallicum quo animi ac-

quiescentis alacritas significatur, vnde souhait & souhaitter.
Hale, forum tectum rerum venalium.
Halecret, thorax ferreus.
Haler, sursum funibus onus attollere.
Haleter, anhelare.
Hameau, viculus.
Hanap, patera, vetus Gallicum verbum.
Hanche, coxa.
Hante, hastile.
Hanter, frequentare, cum deriuatis.
Haquebute, gestatoria bombarda.
Haquenee, gradarius equus.
Hacquet, species vehiculi.
Harangue, oratio publicè habita.
Haras, equorum grex.
Harceler, incessere.
Hardes, sarcinæ.
Hardi, Audax, cum deriuatis.
Harenc, halec, pro pisciculo marino,
Harer, incitare, fictitia vox ab interiectione ha.
Harnie, hernia, cum deriuatis.
Harier, vrgere, ab eadem interiectione ha.
Harnois, lorica.
Harpe, Cithara, cum deriuatis.
Hart, Laqueus.
Hazard, periculum incertum, cum deriuatis.
Hasle, torrens solis æstus, cum deriuatis.
Haste, veru, pro quo purius loquentes Franci dicunt vne broche.
Haubert, Haubergeon, thorax.

Hauee, quantum aliquis poteſt ſemel arripere.
Hauet, vncus.
Hauir, retorrere.
Hault, altus, cum deriuatis.
Haye, ſepes.
Haure, nauale.

H ante e e ~.

He, interiectio vocantis.
Heaume, galea.
Hector, nomen proprium.
Hennir, hinniré.
Herault, fecialis.
Henri, nomen proprium.
Heriſſon, herinaceus.
Herſe, occa.
Heſtoudeau, pullaſter.
Heſtre, cerrus.
Heurt, Illiſio, cum deriuatis.

H ante i.

Hibou, bubo.
Hideux, horridus.
Hie, fiſtuca.

H ante o.

Ho interiectio vocantis.
Hobin, equus tolutarius.
Hocher, quateré.
Hochet, infantile crepitaculum.
Hoguiner, contrectatione laceſſere.

Hola, Interiectio ſiſtentis.
Hoy, Interiectio cum indignatione recuſantis, vnde hongner.
Hongre, Hungarus, Cantherius.
Hongrie, Hungaria.
Honnir, dedecorare.
Honte, pudor, ignominia, cum deriuatis.
Hoquet, ſingultus.
Hoqueton, tunicæ ſpecies.
Horion, ictus fuſte impactus, vox Picardis peculiaris.
Hors, foris.
Hotte, corbis doſſuaria.
Hou, interiectio abigentis cum ignominia.
Houbelon, lupulus.
Houe, bipalum cum deriuatis.
Houlette, pedum.
Houppe, floccus.
Houſeau, ocrea.
Houſſe, ſtragula ſellæ equeſtri impoſita.
Houſſer, pertica abſtergere.
Houſſine, virga arbuſtea.
Houx, aquifolia.

H ante V.

Huer, inclamare, fictitia vox.
Huche, mactra.
Hucher, voce accerſere, dictio Picardis pręſertim familiaris, cum deriuatis.
Hulote, vlula.
Humer, ſorbere cum deriuatis.
Hupe, vpupa.

Hurler,

Hurler, vlulare.

L l L.

LNatium suum sonum singularis retinet tũ dictionem inchoans vt la, le, li, lo, lu, tum finiens, vt al, el, il, ol, ul. Sin verò geminetur idque ante a, e, vel o (quod fieri solet consuetudine potius quàm necessaria ratione) tum nihilominus pronuntiatur vt simplex, vt aller, belle, celle, querelle, folle, molle. Ante i verò vocalem edit mollem quendam sonum Hebreæ, Græcæ, & Latinæ linguæ prorsus insuetum, proximè accedentem ad sonum syllabæ li cũ proxima vocali coalescentis, quẽ Itali quidẽ per gl scribunt, tum in initio, vt in gli articulo, tum intra ipsam dictionem, vt figliuolo: Hispani verò per duplex ll initio quoque vocabulorum notant, vt llamado quasi liamado trissyllaba dictione. Francis autem hic sonus nullam dictionem incohat, præterquam Bituricensibus qui gloire & glorieux, & similia efferũt quasi lioire dissyllabum, & lioriеux trissyllabum scribatur. Sic ergo duplex ll à Francis enuntiatur, proximè præcedente i, quæ vocalis si sola fuerit, sonum suum seruat, vt bille, globulus, fondrille, sordes in fundo hærentes: fille, filia: grille, craticula: fourmiller, formicarum instar pullulare: chenille, eruca: piller, populari: quille, lignum paruulum pyramidis instar effictum: siller, nictare: sillon, sulcus in re rustica, siue merges. Excipe dictionem vnicã ville pro vrbe, in qua sonat l singulare, sic

ſcripta,vt à fœminino adiectiuo *vile*, vilis diſcernatur. Sin autem vocalem i præcedat alia quæcunque ſiue ſimplex,ſiue in diphthongo, tum i quieſcit, & indicat duplex illud *ll* illo molli ſono efferēdum,vt ante a *bailler*, tradere, *paille*, palea: *faillir*, ſalire: ante e, *veiller*, vigilare, *treille*, clathra: ante ou, *mouiller*, madefacere: *grenouille*, rana: *bouillir*, bullire. ante eu, *feuille*, folium: *veuille*, velim. Sic enim hæc arbitror ſcribenda non vt vulgo ſolent, *fueille*, *vueille*. Quod autem Aquitani & eos imitati nonnulli hunc ſonum ſcribunt per *lh* vt *balher*, *moulher*, & ſimilia, ipſi viderint qua ratione faciant.

M *m* m.

M ſyllabā inchoans vero & omnibus linguis vſitato ſono compreſſis labiis effertur, vt *ma*, *me*, *mi*, *mo*, *mu*: ſyllabam autem finiens ſiue intra ipſam dictionem,ſiue in vltima vocabulorum,perinde prorſus pronūtiatur vt *n*, de qua mox dicemus,ita videlicet vt non modò labia non occludantur, ſed etiam linguæ mucro dentium radicem non feriat, vt *temporel*, temporalis. *hymne*, hymnus, *dommage*, dánum, *dam*, damnum, *nom*, nomē, *haim*, hamus, *faim*, fames, *temps*, tempus, perinde efferenda acſi ſcriptum eſſet, *tanporel*, *hinne*, *donmage*, *dan*, *non*, *hin*, *fin*, *tans*.

N *n* n.

HAEC quoque conſonās ſyllabam inchoans natiuum ſonum retinet, vt, *na*, *ne*, *ni*,

ni, ne, nu: intra dictionem autem, vel vltimã dictionis syllabã incipiens, sæpe sonũ quendã edit mollẽ admodũ, tum Hebræis tũ Græcis, tum etiã fortasse Latinis ignotũ, quãuis Italis quoque & Hispanis familiarẽ: quẽ illi quidem vt & Frãci, per gn, isti verò per n superinducta lineola signatũ scribunt, hoc charactere videlicet, ñ, vt post a, gagna, post e clausum gagner: post e fœmineũ, rongne: post i, ignorer, guigner: post o, rognon: post eu, gaigneur: quę pronuntiatio eadem penè est, atque si hæc ita scribas & pronunties vt dissyllaba, gania, ganier, guinier, ronion, ganieur, & inorer trissyllabũ Hinc factum vt nõnulli ante on in huiusmodi vocibus i quiescens inserãt, quod ego quidẽ nõ probo, quum potius si occurrerit sit expungendũ. Sic enim à nominibus coin, tesmoin, & besoin, deducuntur verba, cogner, tesmogner, & besogner: quæ nonnulli, interiecto altero n, scribũt congner, tesmongner, besongner. Neque sanè temerè id faciunt, quũ sæpissimè sic geminẽtur m, vt pro home, homo, vsus obtinuit vt scribatur & pronuntietur homme, & n quoque in bonne, sonner, honneur, honneste à Latinis vocibus Bona, Sonare, Honor, Honestas: licet dicamus simplici n honorer & honorable, ab Honorare & Honorabilis. Sic etiam vel g expuncto scribendũ est conoistre, & conoissance vel in n mutato, connoistre & connoissance, pro quibus vitiose scribi solet cognoistre & cognoissance: Cuiusmodi n Hebræi non scriberent geminum, sed per daghes forte quod vocãt, aptissimo cõpendio

notarent,cuius exẽplum nobis accommoda-
tiſſimũ noſtra hæc Francica lingua ſuppeditat in diuerſis dictionibus, quarum prior in m, poſterior verò incipit à vocali: Exempli gratia,Francicè ſic rectè ſcripſeris, pierre s'en eſt allé, quod tamen ſic efferendum eſt, pierre s'en meſt allé. Sic, on m'en a parlé, ac ſi ſcriptũ eſſet, on m'en ma parlé, illo videlicet prioris dictionis m daghessato,& cum vocali ſequentem vocem incipiẽte coniuncta, pro eo quod Pariſiẽſium vulgus pronũtiat, il ſe meſt allé, on me ma parlé, per e fœmineum vt in pronominibus ſe & me. Sed hoc in primis curandum eſt peregrinis omnibus quod antea in litera m monui, nempe hanc literam quoties ſyllabam finit, quaſi dimidiato ſono pronuntiandam eſſe, mucrone videlicet linguæ minimè illiſo ſuperiorum dentium radici, alioqui futura moleſtiſſima pronuntiatione: quò vitio inter Francos laborant etiamnum hodie Nortmanni. Græcos autem haud aliter hanc literam ante κ, γ, χ, pronuntiare couſueuiſſe annotat ex Nigidio Figulo Agellius.

P p.

SICCA eſt admodum huius literæ pronuntiatio vt in reliquis linguis, ſed in Frãcico idiomate quãtum fieri poteſt emollitur, ſyllabam in paucis finiens, vt in interiectioninibus hip quæ ſaltantis alacritatem indicat,& hop aliquem inclamantis, vt apud Ariſtophanem Βατράχοις, & vetere voce iam obſoleta

hanap

hanap pro calice: cap promõtorium: coup ictus: vnde aduerbium beaucoup: ſep, vitis. Germanis verò danda eſt opera ne illam cum b confundant, veluti cum bræceptor dicunt pro præceptor.

Q q.

HAEC cõſonans ſyllabam inchoans ſemper habet u vocalem adiunctã, ſed quieſcentem vt ſuo loco dicemus, & hoc vnum indicantem, hanc conſonantem, quæcunque ſequatur vocalis, idẽ valere atque K id eſt Grecorum Cappa, ſiue Hebræorũ Coph, vt quand, quando: quant, quantum: que, quod: qui, quis: quotidien quotidianus: quaſi ſcriptũ ſit kand, kant, ke, ki. Redundat igitur litera C illi à quibuſdam præpoſita in nonnullis vocabulis, vt auecques, picquer, nullo prorſus vſu, quum ſufficiat ſcribere auecques & piquer. Syllabam finit quantum poſſum meminiſſe in hac vnica dictione Coq, gallus gallinaceus: ſed deſinentia in c plurima vocabula ſcribuntur per qu in deriuatis, vt rebequer, bequer, claquer, choquer, defroquer, grecque, fantaſtique, publique, croquer, à rebec, bec, clac, choc, froc, grec, fantaſtic, public, croc. Quædam tamen eiuſmodi formãt deriuata non in qu, ſed in ch, vt, duche, ſachet, ſeche, roche, dejuchee, acrochee, à nominibus duc, ſac, ſec, roc, deſiuc, croc.

R r.

HÆc litera ſiue inchoet ſiue finiat ſyllabã, natiuo ſuo ſono profertur. Immò quam-

uis ſit omnium literarum aſperrima, ideóque apud Hebræos nunquam dagheſſetur, & Frãcicam linguam conſtet molitiem pronuntiationis in primis captare, tamen quũ geminatur, fortiter eſt efferenda, vna quidẽ priorem ſyllabam finiẽte, altera verò ſequẽtem inchoãte, vt barre, beurre, courre, terre, ferre, fourre, quarre, verre. Itaque cauendum eſt Cenomanorum, Pictonũ & Lotharingorum vitium qui duplicem vt ſimplicem enuntiãt: quum tamen contrà iidem Cenomani ſimplicem vt duplicem efferant, vt fairre, facere, & voirre, veré. Pariſienſes autem, ac multo etiam magis Altiſſiodorenſes & mei Vezelij ſimplicem etiam in s vertũt, vt courin, Masie, peſe, meſe, Theodoſe pro couſin, Marie, pere, mere, Theodore: quomodo etiam Romani promiſcue ſcripſerunt Valeſius & Valerius: honos & honor: & flos & mos retinuerunt pro floc & mor, vt ex obliquis floris & moris apparet. Imo etiam veteres honoſem pro honorem ſcribebant, vt Feſtus teſtatur. Sed hoc vitium in Francica lingua ńullus mos excuſat.

S ſ s.

HÆc conſonans ſuo natiuo ſibilo ſemper profertur dictionem incipiens, vt, ſage ſemence, ſigne, ſonge, ſurmonter. Intra ipſam autem dictionẽ, ſi inter duas vocales deprehendatur, vnam videlicet quæ ſyllabam præcedẽtem finiat, & alterã quæ ipſi ſigmati adhæreat, tunc leniſſimo ſibilo vt Zain Hebræorum & Francorum Zeta, de quo mox dicemus, non

autem

autem vt Græcorũ ζ, quod reſpõdet Hebræorum Tſade, pronuntiatur, vt cauſe, deſir, plaiſir, raiſon, baiſer, creuſer, priſer, choſe, oſer, vſer, excuſer, quæ ſic efferuntur ac ſi ſcriberetur, cauze, dezir, plaizir, raizon, baizer, creuzer, prizer, choze, ozer, vzer, excuzer: ídque vſque adeò perpetuũ eſt, vt etiam hæc litera dictionem finiens, & inter duas vocales deprehenſa ſimiliter pronuntietur vt Les ames, Les aſnes, Les engins, Les inſtrumens, Les oeuures, Les vſages, acſi ſcriberetur Lez ames, Lez aſnes, Lez engins, Lez inſtrumens, Lez oeuures, Lez vſages. Quod ſi inter duas vocales duplex ſcripta cõperiatur, tunc prior quidem quieſcit, poſterior autem perfecto natiuóque ſuo ſibilo profertur, vt auſſi, baiſſer, Laiſſer, chauſſe, chaſſer, deſſus, deſſoubs, gliſſer, groſſir, touſſir, & ſimilia. Idem ſtatuendum quoties inter conſonantem præcedentem & vocalem adhærentẽ occurrit, vt ainſi, tranſi, apprehenſion. Itaque perperam nonnulli prinſe, entreprinſe, peinſon, ſcribunt & pronuntiant. Quibus autem in ſyllabis quæ pluribus conſonantibus conſtant, hęc litera ſileat, ſuo loço dicemus.

¶ t.

HÆc cõſonãs ſyllabam inchoans, ſiue ſola vt ta, te, ti, to, tu: ſiue cum r, vt tra, tre, tri, tro, tru, (nam in Francica lingua vix aliam ſibi conſonantem adſciſcit) natiuum ſuum ſonum retinet à litera d diſtinctum. Hoc obſeruandum eſt Germanis, quibus mos eſt has duas literas ſæpiſſimè permutare. Sylla-

bam verò nunquam finit intra dictiones, nisi geminata àc proinde quiescens, vel aliâs superuacanea, vt lettre, mettre. Cæterùm in Francicis vocibus à Latinis in tio desinentibus desumptis,(in quibus hęc cõsonans scribitur) nulla certè ratione, sed communi errore ab iis qui vitiosè Latina pronuntiant, in peregrinas quoque linguas propagato, hæc litera pronuntiatur per c siue solum vt interrogation, disposition, & similia plurima : siue cum c, vt affection, affectio, quasi scriptum sit interrogacion, disposicion, affeccion : præcedente tamen s, suum natiuum sonum seruat, vt combustion. Quòd si dictionem finiat, sequente quacunque consonante, quiescit, vt suo loco dicemus. Sed huic literæ mirum quiddam accidit, nempe vt, vbi nusquam apparet, tamẽ euphoniæ causa pronuntietur, vt si scribas parle il, loquitúrne? pronuntiandum erit interposito t, etiam seruato e fœmineo, parlet-il, Sic in tertiis personis singularibus futuri indicatiui ira-il, parlera-il, & præsentis etiam indicandi in quibusdam verbis, vt va-il, scribitur quidem, sed pronuntiatur irat-il, parlerat il, quam pronuntiationem recentiores quidã ad normam scripturæ exigunt : sed hoc certè facere saltem non possunt in tertia persona singulari pręsentis tẽporis indicatiui primæ cõiugationis vt aime il? Veteres autem maiores nostros tertias personas singulares desinentes in a, vt va vadit, & tertias singulares tum pręteritorum perfectorum, vt aima amauit, tum futu-

futurorum vt aimera, scripsisse & pronuntiasse addito, t quod scribi paulatim desierit, indicat Burgundorum dialectus, qui adhuc hodie scribunt & pronuntiant, je va, tu vas, il vat, & i'aima, tu aimas, il aimat; & ie parlera, tu parleras, il parlerat.

X x.

HÆc litera in peregrinis dictionibus, necessitate quadam Francicæ linguæ suauitati veluti vim afferēte, pronuntiatur pro duplici cs vt xerxes, Artaxerxes, sic tamen vt in posteriore istorū nominū syllaba audiatur alterū s duntaxat, quasi scribatur xerces Artaxerces. Sic etiā syllabā finiens effertur, vt exercer, exemple, executer, etiā vbi s redundat, vt exces, excessif. In extremis verò dictionibus idē sonat prorsus atque s, & partim vsu potius quàm firma ratione vsurpatur, vt in dictionibus noix, nux: paix, pax: poix, pix: & in nominibus numeralibus six, sex, & dix, decem, & eorū deriuatis, vt sixiesme, dixiesme: partim etiam ratione. Quū enim in litera quotidiana & verè Frācica quā manu scriptam cursiuam vocant, vix ac ne vix quidem discerni possent u & n, (quæ causa etiamnum hodie cogit Germanos literam u ab n imposito quodam apice distinguere) vsurpari cæpit x pro s præcedente, diphthongo au vel eu, ne in pronuntiatione hallucinaretur, vt ceux, dieux, lieux, mieux, ne quis si s adhibitum esset, legeret ceus, dieus, lieus, mieus. Itidémque vsus obtinuit vt scriberetur cheuaux, maux, & similia, ne quis legeret cheuaus & maus.

De y quod u Græcum falsò vocant.

QVum hanc literã viderẽ non modò promiſcuè & nulla prorſus ratione inſcribẽda Frãcica lingua vſurpari, ſed etiã falsò i Gręcũ vocari, quũ υ Græcorũ non ſit i, ſed υ illud exile craſſæ diphthongo ου oppoſitum, videor mihi tandẽ cõperiſſe quod res eſt: nunquã videlicet maiores illos noſtros de iſto i Græco cogitaſſe, ſed duplex ı vocale ſcripſiſſe, vt nũc quoque Germani ſcribunt, hac nimirũ forma ij: quæ facilè poſtea in y degenerarit, & υ Græcum vocari cœpit, quod eius formã, Latinis deſcriptorib⁹ familiarẽ, imitaretur. Sic etiã corrupta iamprìdẽ Græca pronũtiatione factũ vt υ cũ iota cõfundatur. Vſus autẽ iſtius duplicis ij fuit dũtaxat poſt aj & oj diphthõgos occurrẽtib⁹ diphthõgis aliis ab i incipiẽtib⁹, puta ia, vel ie, aut triphtõgis iau vel ieu, vt pſaije: aije: Loijal: voijal: Loijaute: ioije: ioijeux: Loijaux: in cuiuſmodi dictionibus vitio ſcripturæ tripliciter vitiata fuit pronuntiatio. Nã alij ſic iſta efferunt poſteriore i eliſo, acſi ſcriptum eſſet joi, eux, Loi, al: moi, en: pſai, e. Alij, vt Aurelij, corruptiſſimè poſterius i pronuntiant, vt conſonantem, priore i expuncto, a, ie: jo, je: io, jeux: Lo, jal: quas prolationes omnes conſtat vitioſas eſſe, & illam veram prolationem retinendam in qua diphthõgus gemina, aut diphthongus & triphthongus diſtinctè audiuntur, nempe pſai, ie: ai, ie: pai, ier: pai, iement: ioi, ie: ioi, ieux: moi, ien: Loi, ial: Loi, iaute: voi, ial: monnoi, ieur. Sic maiores noſtri primas perſonas ſingulares

præte-

præt. imper. tū indicatiui modi, vt ai,moi,ie, tum optandi, vt ai,me,roi,ie, enūtiabant, quod vſurpauit etiam Marotus Pſalmo 23. nempe vien,droi,ie, & crain,droi,ie, triſſyllaba: pro quibus poſtea vſus obtinuit, vt, extrita diphthongo ie, ſcribamus & efferamus aimoi, aimeroi, viendroi, craindroi: ſæpe etiam addito ſ, quæ tamen eſt propria, Græcorum more, ſecundæ perſonę ſingularis nota, nempe aimois, aimerois, viendrois, craindrois. Sic enim etiam Marotus in quadam Epiſtola vſum potius quàm rationem ſequutus,

O noble Roy Françoys,
Pardonne moi, car ailleurs ie penſois.

Sed & iidem noſtri maiores eandem rationem olim ſequebantur in tertiis pluralibus perſonis, per e tantum fœmininum in vltima ſyllaba efferendis, puta, aimoi,ent: ai,me,roi,ent: quæ pronuntiatio dupliciter poſtea corrumpi cœpit. Quidam enim expuncto i pronuntiant, aimoent: & aimeroent, per e clauſum, ſicut Pictones adhuc hodie tertias perſonas plurales, aiment, diſent, ſic efferūt vt participia aimant, diſant. Aliquj verò, vt Tholoſates & alij plerique Aquitani, extrito e pronuntiant ai,moint, & ai,me,roint, diphthongo oi ſuo natiuo ſono prolata vt in his vocibus, foin, beſoin, teſmoin. At nunc Franci rectè pronuntiantes: quamuis vetere manente ſcriptura, ſic iſta effe runt, vt plures perſonæ, aimoient, aimeroient, non ſono ſed ſolo accentu circumflexo differant à ſingularibus, aimoit, aimeroit. vt ſi ſcri-

batur, *ajmôjt, ajmerôjt.*

Leuis autem erit huius literæ emendatio, charactere minimè immutato, ſed duplici tantũ apice huic formæ ij impoſito, vt iam omnes nullum hic eſſe Græcum *υ* norint, ſed duplex ij, nuſquam alibi ſcribendum quàm poſt diphthongos *aj* vel *oj*, ſequentibus quas dixi, vel diphthongis vel triphthongis.

z.

HÆc litera reſpondens Hebræorum zain, non autem eorundem Tſade, nec Latinorum Zetæ, dictiones aliquas peregrinas inchoat vt *zephire, zacinthe*. Vſus etiam obtinuit neceſſitate quadam vt in nomine numerali *onze*, ſcribatur, quia ſi ſ ſcriberetur, tum integro ſibilo pronuntiaretur *onſſe*, nẽpe ſ inter conſonantem præcedentem & vocalem ſequentem deprehenſa, ſicuti in ſigmate diximus. At vſus poſtea, non eadem ratio, effecit vt ſimiliter ſcribatur, *douze, treze, quatorze, quinze, ſeze*, ſicut etiã ſcribimus *ozeille*, oxalis. Commodè verò mihi facere vidẽtur qui perſonas ſecundas plurales verborum, vt à pluralibus rectis nominum ſubſtantiuorum diſtinguantur, hac litera finiunt in *e* clauſum deſinentes, vt *ajmez, ajmerez.*

DE DIPHTHONGIS *Francicis.*

HActenus de ſimplicium literarum pronuntiatione diſſeruimus. Nunc de ſyllabis

bis quæ ex duabus vocalibus coalescentibus conficiuntur dicemus,quas diphthongos, id est,geminisonas appellāt.Sunt autem eę in duplici differentia. Nam in vnis neutra vocalis auditur,sed tertius quidem sonus ex vtraque conflatus:in aliis verò vtraque profertur , sed in vnicam syllabam coïens. Sunt autem nouem numero,nempe,ai, au, ao, ei, eu, oi, ou, ue, ui.

Ai.

HAnc diphthongum maiores nostri, vt & Græci omnes, quibus nulla est diphthōgus ex a & e constituta,& veteres Latini sic efferebant vt a & i, raptim tamen & vno vocis tractu prolatā, quomodo efferimus interiectionē incitantis hai, hai,non dissyllabā , vt in participio haï, exosus, sed vt monosyllabam sicut Picardi interiores hodie quoque hanc vocem aimee , pronuntiant. Sicut autem posteriores Latini Aulai & Pictai dissyllaba, quæ poetæ per διάλυσιν trissyllaba fecerunt,mutarunt in Aulæ & Pictę, ita etiā Franci,licet seruata vetere scriptura,cœperunt hāc diphthongum per ae pronuntiare:sic tamen vt in eius prolatione neque a neque e audiatur, sed mixtus ex hac vtraque vocali tertius sonus , is videlicet quem e aperto attribuimus. Quum enim vocalis e propriè penè coniunctis dentibus enuntietur,(qui sonus est e quē clausum vocauimus)in hac diphthongo adiectum a prohibet dentes occludi , & vicissim

vetat ne a claro illo & ſonoro ſuo proferatur. Exemplo ſunt hæ voces, *parfaite* & *proſpete*, quarum penultimæ non vno modo ſcribuntur, ſed eodem penitus ſono enuntientur. Sic prior ſyllaba in *maiſtre* & media in *permettre*, non ſono ſed ſola quantitate differũt. Nam in illa quidem longa eſt per ſ quieſcens notata, iſta verò breuis eſt, in qua prius e quieſcit, oſtendens e, non eſſe clauſum, ſed apertum. Sed duo ſunt præterea in hac diphthongo notanda. Vnum, interdum per διάλυσιν eſſe pronuntiandã: vt in verbo *haïr*, odiſſe, diſſyllabo, & aliquot huius verbi perſonis, vt *haïſſe*, odiſſem: *haïſſoie*, oderam: quum tamen in themate dicamus *hai*, *hais*, *hait*, monoſyllaba, & in nomine verbali *haine*, diſſyllabum: quæ vſu diſcuntur. Alterum, in hac diphthongo nonnunquam a penitus quieſcere, & ſolùm i audiri, ſicut dicemus in literarum quieſcẽtium tractatu. Neque hîc mihi diſſimulandum videtur vulgi Pariſienſium vitiũ, qui *faiſant*, ¯¯ participium pronuntiant *feſant*, ˘¯ Spondęo in Iambum mutato. Denique & illud notandum eſt, hanc diphthongum interdum ſcribi quidem, ſed pronuntiatione cum diphthongo ei confundi. Nam ſcribimus quidem *baing*, balneum: & *gaing*, lucrum: & *plaing*, planus: quæ tamen ſic efferimus vt ſi ſcriptum eſſet *being*, *gueing*, *pleing*: integra tamen in deriuatis reſtituta diphthongo, vt *plaine*, plana: *baigner*, balneare, pro quo tamen extrito i multi pronuntiant *bagner*. Sic etiam à voce *gain* deducitur

ver-

verbum *gaigner*, vt à Picardis adhuc hodie profertur. Purius autem loquentes hodie, eliso i pronuntiant *gagner*. Idem contigit in his vocibus *guairir*, & *guairison*, quas plerique extrito i proferunt, *guarir* & *guarison*. Mihi tamen illa vetustior pronuntiatio magis probatur.

Au & ao.

HÆc quoque diphthongus aliter pronuntiatur quàm scribatur: sic nimirum vt vel parum vel nihil admodum differat ab o vocali, vt, *aux*, allia: *paux*, pali: *vaux*, valles: quæ vix aliter mihi videntur sonare quàm in *os*, ossa, *vos*, vestri: *propos*, propositum. Normanni verò sic illa sonorè pronuntiant vt a & o audiatur, vt qui dicant *autant*, perinde penè acsi scriptum esset *a, o, tant*: fiúntque fortasse antiqua & vera huius diphthongi tum prolatio tum scriptura. quę in pauculis adhuc dictionibus à nõnullis seruatur, nempe in *paon*, pauo: *faon*, fœtus, in quibus nunc o quiescit. Pronuntiamus enim *pan*, & *fan*. At in verbo *faonner*, quod de ceruarum partu dicitur, mansit & scriptura & pronuntiatio huius diphthongi integra. Sic veteres Franci scribebant & pronuntiabant *paour*, pauor. At nunc sic quidem plerunque hæc dictio scribitur, sed tamen effertur per *eu* diphthongum, acsi scriberemus *peur*. In duobus autẽ istis vocabulis *paouure*, pauper, & *paouurete*, paupertas, videtur o insertum ne quis

pronũtiare pouure, & pouurete, per ou, diphthõgum. Sed vitari facilius hoc potuit, si vel vt maiores nostri vsurpato charactere ȣ consonantis scriberetur, poȣre, & poȣrete, vel per au diphthongum pauȣre & pauȣrete, vt hodie nõnulli scribunt. Itaque vt ad diphthongum au reuertar, quum initio scriberetur & efferretur per ao, quam prolationem Normanni retinẽt, o paulatim in u mutatum fuit: vnde tandem tertia hodie vsitata prolatio nata est, a extrito, & hac diphthongo vt o simplex pronuntiata. Sed hîc obseruandum est si hanc scripturam proximè sequatur aliqua vocalis, tunc nullum esse huic diphthongo locum, sed ȣ esse consonans quam digamma Æolicum vocauimus, & cum illa proximè sequente vocali cohærere, vt aȣare, auarus: aȣanture, euentus fortuitus: aȣiron, remus: aȣorter, abortire: aȣoir, habere: Auȣergne, Aluernia. Prȩterea istud quoque prætereundum non est, hanc diphthõgum sæpissimè nasci ex al syllaba in deriuatis à Latino sermone deductis, vt austre, ab alter: haust, ab altus, & alia plurima: sic tamen vt si occurrerit in vltima syllaba, seruetur in recto singulari, mutetur autem in au in plurali, vt mal, malum: maux, mala: cheual, caballus: cheuaux, caballi. Postremò & illud est obseruandum, errore factum vt in futuro indicatiui, præterito imperfecto coniunctiui, ab infinito modo verbi habere, u consonans, tanquam vocalis in hanc diphthongum au coiens, pronuntiari cœperit, nẽpe vt au, rai: au,

ral:

vras:au,vra:au vrons:au,vrez:au,vront: quũ & infinitus modus à quo futurum indicandi modi formari consueuit, nempe avoir, & ipsum etymō Latinæ dictionis, manifestè conuincant v consonantem esse in hoc toto verbo, in quam v litera fuit mutata: sicut p mutata etiam est in eandem consonantem in verbo Recipere, recevoir, vnde deducitur futurũ recevrai. Itaq. nō dubiũ est quin maiores nostri pronuntiarēt a,vrai:a,vras:& sic deinceps, vt Itali hauero, hauerai, hauera, haueremo, hauerete, haueráto. Vsus autem postea obtinuit vt extrito v dici cœperit, arai, aras, ara, arons, arez, aront, quod quidem illi per manifestam inscitiam inuectæ pronuntiationi anteposuerim.

ei.

HÆc diphthongus non profertur nisi mox sequente n, & ita pronuntiatur vt paululum prorsus ab i simplici differat, vt gueine, vagina: plein, plenus: cuius tamen fœmininum plene, vsus obtinuit vt absq; i scribatur & efferatur, Picardis exceptis, qui vt sunt vetustatis tenaces, scribunt & integro sono pronuntiāt pleine. Idem autem vsus effecit, vt in Francicis non paucis dictionibus à Latinis per i simplex scriptis deductæ, hæc diphthongus scribatur expresso etiam e, sed vsque adeò obscurè & correptè, vt vix eius sonus sentiatur, vt sein, sinus: ceindre, cingere: feindre, fingere: peindre, pingere: teindre, tingere: veincre, vincere:

cum deriuatis. Præterea obſeruandæ ſunt dictiones quæ nonniſi per διάλυσιν ſcribuntur & efferuntur, vt reiterer, reiterare, quatuor ſyllabarum: & obeir, triſſyllabum, cum ſuis deriuatis. Denique ante duplex ll ſcribitur quidem ei ſed i quieſcente, & ſolo e, aperto pronuntiato, vt treille, pergula: treillis, cancelli: corneille, cornix: corbeille, corbis: veille, vigilia: veiller, vigilare.

Eu.

IN hac diphthongo neutra vocalis diſtinctè, ſed ſonus quidem ex e & u temperatus auditur, quem & Græcis & Latinis ignotum vix liceat vlla deſcriptione peregrinis exprimere, vt beuf, ceux, eux, feu, ieu, ieux, ioieux, alleu, allodium: neuf, nouē: peu, paucū: ſeur, ſoror: veu, votum: & ſimilia, in quorum nonnullis Picardi neſcio quo modo elidunt e, vt quum pronuntiant diu, & iu, pro Dieu & ieu. Sic apud eos qui purius Frácicè loqui exiſtimantur vſus obtinuit vt e exteratur, primū in quibuſdam nominibus & verbis quæ vſu potius quàm vllis regulis dignoſcuntur, vt ſeur, ſecurus. (Nam in ſeur pro ſorore diphthongus integra auditur: ſur verò pro auſtero guſtu, & pro Super, ſimplici u ſcribitur) vnde ſeurté, ſecuritas: aſſeurer, & aſſeurance, quaſi aſſecurare, & aſſecurationē dicas: meureté, maturitas: meur, maturus. Et in genere per u vocalem ſimplicem à rectè pronuntiantibus efferun-

runtur quæcunque verbalia desinunt in eure, longum, vt blessure, læsura: cassure, fractura: naureure, vulneratio: rompeure, ruptura ab infinitis, blesser, casser, naurer, rompre. Idem obseruandum est in omnibus participiis præteriti temporis passiuis, tum masculinis tum fœmininis in hanc diphthongum terminatis, vt eu, habitus, eue, habita, (quas voces Aurelij & vicini Carnutes, vitiosissimè efferunt per διάλυσιν eü, vt dissyllabum) beu, beue, bibitus, ta: receu, receue, receptus, ta: creu, creue, creditus, ta: deu, deue, debitus, bita: leu, leue, lectus, lecta: meu, meue, motus, mota: sceu, sceue, scitus, scita: teu, teue, tacitus, ta: veu, veue, visus, visa, & alia eiusmodi. Idem obseruandũ in subiunctiui modi tempore imperfecto, vt sceusse, scirem: eusse, haberem: quæ tamen omnia tum nomina tum participia, Carnutes, (vt dixi) & Normanni hac integra diphthõgo proferunt vt & Aquitani interiores apud quos poetas sæpe inuenias falsa ὁμοιτελεύτα hac diphthongo, vt heur & dur: engraueure & figure: heure, & nature.

Quod autem diximus de diphthongo au, est etiam in ista obseruandum, nempe vocali proximè sequente nullum esse huic diphthongo locum: sed v consonantem esse, & cum illa vocali cohærere, vt seuerite, seueritas quatuor syllabarum: rece, vrai, recipiam: aperce, vrai, percipiam.

Oi.

HÆc diphthongus natiuo suo sono, id est, vtraq. correptè prolata vocali profertur,

quoties cum illa cohæret *n*, vt *moins*, minus: *moindre*, minor: *soin*, sollicitudo: *loin*, longè: *besoin*, necessitas: *tesmoin*, testis, quibus dictionibus extremis imperitè nonnulli *g* adiiciunt. Sin minùs, id est, nisi *n* habeat adiunctum, non amplius diphthongi, sed triphthongi sono pronuntiatur, nēpe vt *oai*, & diphthongus *ai*, pro æ siue pro *e* aperto, vt *foi*, lex: *foix*, leges: *moi*, ego: *mois*, mensis: *roi*, rex: *soi*, se: *toi*, tu, *voi*, video, quas dictiones vulgo vitiosè per falsum *y* Græcum scribunt, vt suo loco diximus. Huius autem diphthongi piguiorem & latiorem sonum nonnulli vitantes, expungunt *o*, & solā diphthongū *ai*, id est *e* apertum retinuerunt, vt Normanni, qui pro *foi*, fides, scribunt & pronuntiant *fai*: & vulgus Parisiensum *parlet*, loquebatur: *allet*, ibat: *venet*, veniebat, pro *parloit*, *alloit*, *venoit*, & Italo-franci pro *Anglois*, *François*, *Escossois*, pronuntiant, *Anglés*, *Francés*, *Escossés*, per *e* apertū ab Italis nominibus Inglese, Francese, Scosese. Nam ab hac triphthongo sic abhorret Italica lingua vt *toi*, *moi*, & similia per dialysin, producto etiam *o* pronuntient *fo*,*i*, & *mo*,*i*, dissyllaba.

Corruptissimè verò Parisiensum vulgus Dores πλατειάζοντας imitati, pro, *voirre*, vitrum: siue vt alij scribunt, *verre*, *foirre*, palea farracea: scribunt & pronuntiant *voarre*, & *foarre*: itidémque pro *trois*, tres, *troas*, & *tras*.

On.

Ou.

IN hac diphthongo neque o ſonorum neque u exile, ſed mixtus ex vtroque ſonus auditur, quo Græci quidem veteres ſuum ου Romani verò ſuum v vocale, vt & nunc Germani, efferebant: vnde illud accidit, vt nunquā in Latina lingua hæc diphthongus ſcriberetur. Sed hîc, vt antè admonui cauendum eſt, ne vel Lugdunenſium qui ou pro o, vt nouſtre, vouſtre, pro noſtre, voſtre, vel Delphinatum & Sabaudorum vitium ſequamur, qui errore contrario o pro ou proferunt, vt cop, beaucop, oi, torment, doleur, pro coup, beaucoup, oui, tourment, douleur.

Ie.

HÆc etiam vtraque vocalis raptim pronuntiata coaleſcit in vnicam ſyllabam, vt biere, zytum vel ſandapila: tiede, tepidus diſſyllaba: & fœminina omnia adiectiua à maſculinis in ier, vt entiere, meurtriere, Cambriere: tum poſt diphthōgos ai, vt plaije, joi, vt ioije, eu, vt ioijeux, ui, vt eſſuije, ennuije: tum ante i ſimplex, vt ieux, oculi, vieux, veteres, monoſyllaba: tum ante d, in vnico nomine pied, pes, vt ſcribunt & pronuntiant integrè Picardi: tū ante l, vt, ciel, fiel, miel, viel. Itidem ante n vel cum ipſa diphthongo coaleſcens, vt bien, chien, in quibus tamen vocibus diximus e vt i proferri acſi ſcriptum ſit biin, chiin, vel ſeparatim vt chiene, miene, diſſyllaba: eſtienne, triſ-

syllabum. Item ante *e*, siue in prima syllaba, vt *tieurement*, trissyllabum: siue in fine, vt *acier*, chalybs, *cordier*, & *fier*, *hier*, monosyllaba, *chevalier*, trissyllabum: *premier*, *panier*, *tripier*: *requier*, requiro: *brasier*, prunæ: *chaussetier*. Excipe infinitos omnes modos verborum actiuorum in *ier* desinentes, qui omnes per διάλυσιν proferuntur, vt *fier*, fidere: *nier*, negare, dissyllaba: quod valet etiam in verbalibus inde deductis, vt *renieur*, *ennuieux*, ab infinitis *renier*, *ennuier*, & nominibus in *ieux*, quæ à Latinis in osus oriuntur, vt *curieux*, curiosus: trissyllabum, & similia.

ui.

IN hac quoque, diphthongo merè Græca vtraque auditur vocalis vno tractu pronuntiata, vt *buis*, buxus, *huis*, hostium: *lui*, ipse: *mui*, modius: *nuict*: nox: *nui*, nocceo: *puis*, post: *sui*, sequor: *suis*, sum: *ruis*, antiquum Francicú nomen pro riuo, vnde *ruisseau*, riuulus: quę omnes dictiones, vt & similes aliæ, sunt monosyllabæ. Sic *huistre*, ostrea dissyllabum est, & *estruire*, trissyllabum *reconduire*, tetrassyllabo: & alia quamplurima. Sed obseruanda est syllaba *vi* per digamma Æolicum efferenda, & ab hac diphthongo prorsus diuersa, vt *vivre*, *vie*, *victoire*, *vis*. Nam ab hac diphthongo nulla Francica dictio inchoatur. Sic etiam *envie* & *envieux*, & alia similia non hac diphthongo, sed

ſed Æolico digammate ſiue ɞ conſonante pronuntiantur.

DE FALSIS DIPHTHONgis duabus *ea* & *eo*.

FAlſò inter diphthongos à grammaticis noſtris nonnullis iſtæ vocalium coniunctiones referuntur quum *e* in vtraque quieſcat, ſicut in *g* litera diximus: nec aliam ob cauſam adhibeatur, quàm vt ſignificet *g* in his dictionibus non ſicut ante *a* & *o* conſueuit, ſuo natiuo ſono, ſed pro j conſonante proferendum, vt *mangea* & *flageolet*, quaſi ſcribatur *manja* & *flajolet*. Species tamen quędam eſt prioris diphthõgi in *oui dea*, vt maiores noſtri loquebantur, pro eo quod nunc dicimus *oui da*, affirmationem augentes: quam particulam ſubtiliter nonnulli volunt eſſe Gręcorum δὴ Doricè mutatum. Hoc verò ne cui videri poſſit inane commentum, ſciat adhuc apud Aurelios vſitatiſſimum eſſe iuriſiurandi ſpeciem *ma dia*, id eſt μὰ δία, & *ni da*, quod eſt manifeſtè Græcorum νὴ δία.

DE FRANCICIS *triphthongis.*

HAbent etiam triphthongos Franci, alias quidem veras & legitimas, nempe *eau*, & *ieu*, alias vero falſò ſic appellatas, nempe *ici*, *oeu*, *oui*: alias denique mutata pronuntiatione

non modò iam superfluas, sed etiam noxias, ac meritò, si pati posset linguę consuetudo, expũgendas, cuiusmodi sunt *iei*, *ueu*, *oui*.

Eau.

IN hac triphthongo auditur *e* clausum cum diphthongo *au*, quasi scribas *eo*, vt *eau*, aqua: (quam vocem maiores nostri scribebãt & proferebant addito *e* fœminino *eaue*) *seau*, situla: *ruisseau*, riuulus: *veau*, vitulus: *beau*, bellus, sequente consonante, vt *vn beau manteau*, *vn beau garçon*. Nam sequente vocali dicimus *bel*, vt *vn bel homme*, *vn bel accord*: vnde oritur fœmininum *belle*, bella. Vitanda est autem vitiosissima vulgi Parisiensis pronuntiatio in hac triphthongo, nempe *siaue*, & *siau*, pro *seau*, *veau*, *ruisseau*, & similia.

Ieu.

AVditur etiam in hac triphthongo *i* vocalis cum diphthongo *eu*, raptim pronuntiata, vt *cieux*, cœli: *Dieu*, Deus: *dieux*, dij: *lieu*, locus: *lieux*, loci: *ieux*, oculi, à singulari obsoleto, *ieul*, quo vulgus Parisiensum adhuc vtitur. Est autem hæc dictio à vocabulo *jeux*, ioci, discernenda, in qua *i* non est vocalis, sed cõsonans. Et hîc monendi sunt Germani vt paulatim huic triphthongo raptim pronuntiandæ assuefiant, vtpote qui *Dieu* quasi dissyllabum, & quidem priore producta, proferre

 con-

consueuerint. Et hæ quidem sunt veræ diphthongi: quæ verò sequuntur sunt adulterinæ, nempe, *iei*, *ueu*, & *oui*.

Iei.

SIc scribitur hæc vox *vieille*, vetula, in qua vocalis *i* apponitur, nō vt proferatur, sed vt ostendat duplex *ll* esse molliter enuntiandum, sicut in *l* litera docuimus. Nam alioqui pronuntiaremus *vielle* per simplex *l*, & prius *e* apertum, quod est instrumenti cuiusdam musici nomen.

ueu.

NE hæc quidem est triphthongus, quum in hac trium vocalium congerie, sola *eu* diphthongus audiatur: *u* vocali præposita, nō vt efferatur, sed vt ostendat *c* vel *g* literam, quum ante *e* soleat, illa quidem vt *s*, ista verò vt j consonans pronuntiari, natiuo suo sono vbi hæc diphthongus occurrit esse proferendā: vt *cueue*, quasi, *keue* scribas: *gueule*, gula: *gueuz*, meditabulum. Sic etiam scribitur vetus Gallicum vocabulum, *queuz*, coquus,

Oui.

SCribi solent hæ tres vocales in quibusdam dictionibus ante *ll* molle, ideoque triphthongum non constituunt, quum *i* non sit adiecta vt pronuntietur, sed vt mollem sonū illum duplicis *ll* significet, vt *mouiller*, madefacere: *rouille*, ærugo: qua etiam ratione, nempe & situ & pronuntiatione, hæc syllaba dif-

-fert ab oui dissyllabo, vt oui, ita, & auditus: iouir, frui: esiouir, lætari, & similia.

Oeu.

HVius triphthongi vt & duarum sequentium vsus planè nullus est in pronuntiatione, quæ tamen peregrinos torquere possit. Nam scribimus quidem oeuure, opus: voeu, votum: oeuf, ouum. Sic etiam adhuc nonnulli scribunt boeuf, bos: in quibus tamen omnibus o penitus quiescit. Pronũtiamus enim, euure, euf, beuf: neque video cur o adscribatur, nisi fortasse propter Latinas voces à quibus deducuntur, nempe opus, votum, ouum, bos: vel quoniam in horum deriuatis e mutatur in o, vt ouurier, operarius: ouer, oua parere per v consonans: bouuier, bubulcus. Sed neutra hæc ratio vllius est momenti: neque causam iustam huius scribendæ triphthongi video, nisi fortassis in hoc vnico verbo coeuure & coeurre, quibus vtebantur veteres pro couure, cooperit: & courir, currere: in quo vocalis o quiescens ostendit e literam esse non pro ſ, sed natiuo suo sono efferendam, quo modo etiam plurimi hodie scribunt coeur, cor.

Oei.

HÆ tres voces sic scribi plerunque solent in vnica voce oeil oculus, quæ scriptura si est germana, ostendit maiores nostros pronuntiasse oeil pro oculo, singulari numero.

ro. Sed suspicor potius u alteram eu diphthongi vocalem fuisse ab imperitis extritam, & veteres scripsisse oeuil, præposito o quiescente, sicut in proximè præcedente triphthongo diximus, ad ostendendum Latinæ vocis, oculus, etymon. Eadem autem inscitia factum est, vt i vocalis quiescens, huic dictioni insereretur, nempe propter deriuatum oeillade, quo significatur oculorum in rem aliquam coniectio: in qua dictione i adiicitur de more: non vt proferatur, sed vt mollem illum sonum duplicis ll designet, sicut aliquoties iam repetiuimus. Vtcunq. sit, oculum vocamus oeil, eu, diphthongo purè & integrè prolata.

Uei.

HÆ tres vocales nusquam nisi ante duplex ll scribuntur, inserta rursus vocali i non vt proferatur, sed vt mollis ille duplicis ll sonus ostendatur. Nec tamen in ue, auditur u & e, sed diphthongus eu plenè & sonorè prolata. Sic enim pronuntiamus cueillir, colligere, cum deriuatis & compositis fueille, cum deriuatis, folium: fueille, velim, ac si i quiescente, & duplex illud molle ll designante, scribatur feuille, ceuille: & o quiescente, & natiuum sonum o literæ indicante, scribatur cœuille. Cur igitur, inquies, non sic scribitur, & pronuntiatur? certè propter characterum inopiā, quoniam

maiores nostri solis Latinis literis siue potiùs Græcogallicis contenti, exprimere tamen illos peculiare quosdam suos sonos nequiuerũt, veluti e fœminini, & e aperti, duplicis ll, & gn mollis. Itaq; necessitas quædam huc eos adegit, vt vocales eu diphthongi ad hunc de quo nunc agimus in illis vocibus exprimendum sonum transponerent, ne quis nimirum per v consonantem pro fueille, pronuntiaret fe, vi, lle: pro veuille, ve, vi, lle: pro cueuille, cue, vi, lle. Sed haud scio an hæc ratio satis magni fuerit mométi. Scribimus n. fouiller, scrutari: mouiller, madefacere: grenouille, rana: quenouille, colus: & similia: neq. veremur ne quis ista pronũtiet fo, vi, ller: mo, vi, ller: gre, no, ville: que, no, ville. Sed ego quidem videre me non posse profiteor, cur scribendum sit dueil, luctus: & vueil, volitum: quum nullus hic sit prorsus locus, i vocali, neque vt prolatæ, neque vt quiescenti. Nã clarè ac sonorè pronuntiamus deul & veul: in quibus eu diphthongus vsitatè mutatur in ou in deriuatis, vt douloir, vouloir, sicut à douleur & langueur formamus douloureux, & langoureux. Sic imperitè scribitur orgueil, superbia, pro orgueul, u quiescente & duntaxat ostendente g literam esse natiuo suo sono (non autem pro j consonante) pronuntiandam, vt in langueur, vigueur, & similibus. Inserta autem fuit illi voci, orgueil, per inscitiã litera i, propter eius deriuatum orgueilleux, vbi tamen quiescit, & mollem sonum illum duplicis ll demonstrat.

DE

De literis quiescentibus.

LIteras quiescentes habet Gallica lingua Hebræorum more, quarum plerasque tamen probabile est olim fuisse pronunciatas, & paulatim vsu quodam veluti attritas, vt ex eo liquet quòd vix vlla est Galliæ prouincia cuius dialecto nonnullæ literæ non fileant, quæ in aliis efferuntur. Quiescentes autem istæ in nonnullis vocibus idcirco retinentur, vt discrimen aliquod constituatur inter voces alioquin similiter prorsus enunciatas, vt quum scribimus *fust*, esset: vt distinguatur à *fut*, fuit: itidémque *fist*, faceret: vt discernatur à *fit* fecit, in quibus tamen vtrisque eadem prorsus auditur pronunciatio, eo excepto quòd in *fust* & *fist* auditur tonus circumflexus: aliorum verò duorum puta *fut* & *fit*, breuis est pronunciatio: quod discrimen typographi imperiti non obseruant. Subseruiunt etiam litteræ quiescentes indicandæ etymologiæ, vt quum scribimus *petits*, inserta litera *t*, quod tamẽ quiescit: nempe vt sciamus hunc numerum pluralem non deduci à nominatiuo *peti*, sicut dicimus *ami* num. singulari, & numero plur. *amis*: sed à nominatiuo *petit*: & vt moneamur fœmininum adiectiuũ non esse *petie*, sicut à masculino *ami* deducitur fœmininũ *amie*: sed *petite*. Verùm vt hęc ratio in nõnullis dictionibus valeat, sitque diligẽter obseruanda, non tamen consequitur tantam esse habendam etymologiæ rationem; vt necesse sit temere quasuis literas ad illam declarandã

requiri: vt interim nõ diſſimulem plus hîc ſæpe valuiſſe infeliciſſimam ſeculorum barbariẽ quàm rationem. Itaque fatendum eſt multas hodie in Gallico ſcribendo ſermone literas quieſcentes ſcribi, quas omitti præſtiterit, ſi modò poſſet iſtud ab imperitis, quorum lõgè maximus eſt numerus, impetrari. Dicemus autem priore loco de quieſcẽtibus vocalibus.

De a, quieſcente.

A ſi occurrat geminatum, prius quieſcit, quod in pauciſſimis vocabulis euenit, vt *baailler*, oſcitare, vt diſtinguatur à *bailler* tradere. Item in hac voce *aage*, ætas, quàm nõnulli ſcribunt *eage*, & videntur Galli veteres hac in re imitati veteres Romanos, quos ait Fabius, conſueuiſſe productas vocales ſcribere geminas, ſicut et iã Græcorum ε duo epſila, & ω duplex o refert. Voces autem iſtæ Iſaac, Aaron, Baal, vt Hebræa ſunt, ſic etiam integro ſuo duplicis vocali ſono Hebraico pronunciari debent.

II. Quieſcit coniunctum cum o, vt nonnulli ſcribunt *ſaoul*, ſatur, quum pronunciemus *ſoul*, immò etiam *ſou*, quieſcente litera l. Sic quoque ſcribitur *paoure*, pro quo pronunciamus *poure*, digammate videlicet Æolico, cuius characteris neglectus vſus Francicæ linguæ ſcripturam multis literis alioqui minimè neceſſariis onerarunt.

III Quieſcit coeunte vocali i & u, ad conſtituendam ſyllabam candem, vt *pain*, panis:

ainſi,

aim si, ita: saint, sanctus: in quibus a non auditur. Campanorum verò istud est proprium, quòd in his vocabulis pronuntiant diphthongum ai, id est e, quod apertum vocauimus: vt pen, men, pro quo Itali per a, pan, & man. Sed si n sese adiungat sequenti vocali, tunc diphthongus ai tota pronunciatur. Sic dicimus in adiectiuo masculino sain, quasi scriptum sit sin, a vocali vel prorsus quiescente, vel exiliter admodũ sonante: at in fœminino dicimus saine: & similiter serain, serenus quiescente a, in fœminino verò seraine, serena: sic sain, sanus: in fœm: saine, sana.

De e.

EQuiescit similiter in diphthõgo e, sequẽte n, in eadem syllaba, vt plein, plenus, quasi scriptum sit plin; contrà verò in fœm. exteritur i. Pronũciamus enim & scribimus, pleine.

II. Superflua est hæc litera, meritò, si ratio vsui dominaretur, expungenda in quibusdam vocabulis vt sein, sinus: peindre, pingere: ceindre, cingere: vaincre, vincere: feindre, fingere. Docente etymo temere & per abusum litera e in hæc vocabula irrepsisse.

III. Quiescit sequente a, vel o, post g, vt mangea, manducauit: gagea, pignus deposuit: flageol, calamus agrestis: in quibus vocibus scribitur e, non vt proferatur, sed vt ostendat g in illis non retinere natiuum suum sonum, ante a, & o, sed pronunciandum esse vt j, consonantem.

IIII. Quiescit præcedente e, & sequente o, vel a, vt commançea, incœpit: vel o, vt commancions, incipiamus, vbi rursus scribitur e, vt significet literam c, non retinere suum natiuum sonum ante k, & o, in illis dictionibus, quasi scriptum esset commenka, commenkons, sed pronunciari per duplex ſ, sicuti diximus in ſ, litera, vt si scriptum sit commanſſa, & commanſſons.

V. Quiescit sæpe in diphthogo eu, in qua auditur tantum u. Huius rei exemplum habemus duplex in hac voce Beuueur, in cuius priore syllaba Galli rectè pronunciantes, omittũt literam e, quasi scriptum sit Buueur: in posteriore verò totam diphthõgũ sonant, quamuis hæc vox oriatur à monosyllaba dictione Beur, in qua diphthõgo eu tota auditur. Locum autem habet hæc regula sine exceptione in participiis omnibus passiuis hac diphthongo terminatis, vt eu, habitum: seu, scitum: receu, receptum: veu, visum, & similibus, quasi scriptum sit, u, ſu, reſſu, vu, vitiose totam in his diphthongum efferentibus Aureliis, & Carnutibus, atque adeò Normanis.

De I.

I Quiescit ante duplex ll, quod molle vocauimus, præcedente vel a, vt caille, coturnix: vel e, vt oreille, auris: vel diphthongo eu, vt fueille folium: (sic enim scribendum arbitror hanc vocem & alias similes, non vt vulgo solent, fuille, vuille,) vel ou, vt grenouille.

Non

Non quieſcit autẽ etiam ante duplex *ll* molle quando finit præcedentem ſyllabam, vt *bille, fille, famille, eſchenille, piller*, cum deriuatis.

De O.

HÆc vocalis quieſcit in diphthongo *ao*, vt *paon*, pauo, *faon*, fœtus. Eſt enim Gallis moleſtiſſimus concurſus vocalium *o* & *a*, etiam extra diphthongum, & interpoſito *n*, vt *on a dit*, quod pronunciamus quaſi dagheſſata *n*, Hebræorũ more ſcribatur *on nna dit*. Bituricenſiũ certè mos in hoc ſono efferendo per ſimplex *n*, moleſtiſſimus eſt Francorum purè loquentium auribus. Sed & quum præcedit *a* finiens dictionem, ſi ſequens dictio incipiat ab *o*, interponitur *t*, quamuis non ſcribatur. Scribunt enim Galli *dira-on*, dicetúrne: & *ira-on*, ibitúrne: pronunciant autem *dira t on: ira t on*, niſi malimus dicere *dira-lon, ira-lon*. Sed de hoc dicemus in litera *t*.

Item quieſcit in triphthongo *oeu*, vt *oeuure*, opus, *boeuf*, bos: *oeuf*, ouum, quæ pronuntiantur vt ſi ſcriptum eſſet *euure, beuf, euf*, in quibus certè ſcribendis vocibus *o*, prętermitti potuit, vt ſuo loco diximus.

De V.

V Vocalis quieſcit poſt *g* ſequente *e*, vt *langue*, lingua: vel diphthongo *eu*, vt *gueule*, gula: vel *i*, vt *languir*, languere: idcirco tantũ

adſcriptam,vt ſignificetur g, quod ante e, & i, pronunciari ſolet vt i,conſonans,natiuum ſuũ ſonum in illis vocibus retinere.

Item quieſcit poſt c, ſequente eu,vt cueur, cor :quomodo etiam ſcribunt cueillir, & recueil,ſic pronunciato, acſi per k, ſcriberetur keur,keuillir,rekeuil.

Item quieſcit poſt q, quæcunque vocalis ſequatur, nempe vel a vt Quand,vel e, vt que: vel i, vt qui.

Poſtremò quieſcit in quibuſdam temporibus verbi Habeo,nempe in futuro modi indicandi,& imperfecto modi ſubiunctiui. Nam hæc tempora incipiunt à vocali a & u conſonante, quæ conſonans v paulatim eſt extrita, ac proinde perperam à nonnullis pro u vocali accipitur, ad conſtituendam dipht.au. Itaque ſic quidem ſcribitur futurum i'aurai, habebo:tu auras,habebis, il aura,habebit: nous aurons,habebimus:vous aurez,habebitis:ils auront,habebunt:imperfectum verò ſubiunctiui i'auroi,haberem:tu aurois,haberes: il auroit, haberet:nous aurions, haberemus ; vous auriez,haberetis:ils auroient,haberent, quæ omnia extrita,vt vſus obtinuit,cõſonãte v,pronũtianda ſunt per ſimplex a,ac ſi ſciptum eſſet, arai,aras,ara, non autem per diphthongum au. Nam v eſſe in his vocibus conſonantem ſiue digamma,non autem vocalem , oſtendit infinitus modus avoir, habere, & analogia. Mutatur enim v in v digamma, non in u vocalem:ac proinde dubium non eſt verteres

Gallos

Gallos pronuntiasse i'aurai, & cæteras personas, per ϐ consonantem i'aϐrai, & iaϐrai. Sicut Itali pronuntiant hauero, & hauerei.

DE CONSONANTIBVS *quiescentibus.*

Regulæ generales duæ.

I.

NVlla consonans quiescit inchoans syllabam, præter *g*, ante *e*, molle, sicut in *ʒ*, dicemus, & ſ in plurimis vocibus, sicut suo loco declarabimus.

II. Quoties scribitur duplex consonans, prior quiescit, exceptis *ee*: *mm*: *nn*: quarum neutra quiescit, sed prior syllabam præcedentem terminat, posterior verò syllabam inchoat: vt *acces*, accessus: *homme*, homo: *bonne*, bona: *guerre*, bellum. Duplex enim *ff* non pronúciatur vt duplex: sed vel vt simplex, vt *femme*, fœmina: *belle*, bella: vel molli illo sono, de quo sæpissimè iam à nobis dictum est. Itidémque duplex ſ, non pronunciatur vt duplex, sed vt simplex natiuo suo sono, vt *chausse*, caliga. Seruanda autem est in primis hæc regula in adiectiuis pluralibus, in quibus formatiua litera numeri sing. seruata, asperiorē redderet pronunciationem, vt *es*, in *secs*, à singulari *sec*: *fs*, in *gris*, à *gris*: *ts*, in *tels*, à *tel*: *ps*, in *seps*, à *sept*: *ts*, in *petits*, à *petit*: in quibus omnibus aut prior consonans quiescit, aut ita molliter pronuntiatur, vt vix sentiatur.

De B.

B Nullam Gallicam dictionem claudit, vt neque Græcam neque Latinam, excepta vnica Latina propositione AB, quæ est à Græcorum ἀπὸ deducta: vt Græca rursus ab Hebræa voce AB, quæ originem notat. Sed Hebręas dũtaxat aliquot voces finiens, vt Iacob, Nadab. Finiẽs autem syllabam intra ipsam dictionem, nunquam scribitur nisi vel ante s simplex, vt absent, absens: obseques, exequiæ, & tunc non quiescit: vel ante sc & tunc pronuntiatur quidem, sed ita vt eius literæ siccitas mitigetur, quantum fieri potest, vt obscur, obscurus, cum deriuatis: perinde penè ac si scriptum sit oscur. Vel antè st, & tunc vel quiescit prorsus, vt in his vocibus obstiné, obstinatus: & obstination, obstinatio: quæ pronuntiamus ostiné, ostination: vel quantum fieri potest lenitur, vt abstenir, abstinere, abstinence, abstinentia: vel antè j consonantem, vt object, obiectũ, & tũc pleno suo sono effertur. Ante digãma verò aliquantulum lenitur vt in obuier, occurrere: sic ferè efferendo vt si scriberetur ouier. Inde hemistichiõ illud Gallico-latinum, *Omnia malo vie*, on y a mal obuie. Postremò quiescit in propositione soubs, & dessoubs, quę pronuntiantur sou & dessou.

De C.

C quiescit antè q vt acquerir, acquest, acquiter, & similia, in quibus & si propter etymon

mon ſcribitur, potuit tamen optima ratione prætermitti. Item ante t proximè ſequens in fine dictionis, vt ject, iactus: object, obiectum: faict, factum: quæ perinde pronunciantur ac ſi ſcriptum eſſet, jet, objet, fait, &c. Sic etiam ſcribuntur & pronũciantur participia paſſiua, vt dict, dictum: faict, factum: nẽpe vt diſtinguantur à tertiis perſonis ſingularibus dit, dicit: fait, facit. Intra dictionem autem hæc ſyllaba ct, integra pronunciatur vt acte, actus: action, actio: actif, actiuus: affection, affectio: detracteur detractor. Excipe traicter, tractare, cum deriuatis: & dicton, dictum ſiue ſententia iudicis, in quibus c quieſcit. Finiens autem dictionem hæc litera, quæcunque vel vocalis vel conſonans ſequatur, integra pronunciatur, vt in his vocibus bec, froc, ſoc, ſec, ſuc, & ſimilibus.

De D.

D Quieſcit in hac voce pied, quamuis à Picardis exprimatur quaſi per t, ſcribatur: vnde pieton, pedeſter: Item quieſcit d, litera ante j, conſonantem, vt adjuger, adiudicare: adjurer, adigere iureiurando: adjourner, diem dicere: adjouſter, addere, &c. cũ deriuatis. Itẽ ante m, vt admoneſter, cum deriuatis. Excipe admirer, admirari, cum deriuatis. Item ante v, conſonantem, vt adviſer, deliberare: advis, ſententia. Finiens autem dictionem quieſcit quæcunque conſonans ſequatur, vt ante b, vt quand bon temps viendra: & ante c, vt quand cela ſe ſera: ante f, vt quand fondra le monde,

ſic pronunciantis ac ſi ſcriptum eſſet, quaŋ boŋ tempe: quaŋ e cla: quaŋ fandra: quod in cæteris conſonantibus ſine exceptione ſeruatur.

De F.

DIximus antea hanc literam apud Gallos idem valere atque Φ Græcorum, & PH, Latinorum. Ideo in Gallicis dictionibus quæ deſinunt propriè in Digamma Æolicum, id eſt ꝟ, conſonantem. ſcribitur hæc litera vt pronuntianda, vt bref, breuis: gref, grauis: nef, nauis. Sed in fœmininis quæ ab illis maſculinis adiectiuis formantur reſtituitur Digamma, vt brebe, grebe: Sic etiam à ꝟif, viuus, deducitur fœmin. vibe, & à naif, natiuus, formatur fœm. naibe. Vſus autem obtinuit, vt in quibuſdam eiuſmodi vocabulis f, ſeruetur cũ ipſo Digãmate. ſcribunt enim vulgo nõ pauci brefue, grefue, ne videlicet hæ voces per diphthongũ eu pronunciẽtur, nempe greu, e: breu, e. Sed omnino vitioſa eſt hæc ſcriptura, cui vitio mederetur reſtitutus vetus ille character Digammatis Gallici, nempe b, tam initio dictionum, quàm intra ipſas dictiones, vt ꝟibe, naïbe, grebe, brebe, neube.

De G.

GQuieſcit ante n molle vt gagner, lucrari. Vſus tamen obtinuit, vt excipiantur quædã, vt ſigne, ſignũ, cum deriuatis: vt ſigner ſignare: reſigner, reſignare: regne, regnum: & regner, regnare: in quibus g, quieſcit, & n, natiuo ſuo ſono, & non illo molli effertur, quaſi ſcriptũ ſit ſine: ſiner: reſiner: re'ne, rener. Quod autem

tēnōnulli imperiti hāc literā ſcribūt in his vocibus *ung*, vnus: *teſmoing*, teſtis: *ſoing*, cura: *beſoing*, opus: vitioſè ſcribitur. Nā quòd in deriuatis *teſmoigner*, teſtari: *ſoigner*, curam habere: *beſongner*, laborare: adſcribitur *g*, id fit propter *n* molle, ac proinde in illis thematibus nullus eſt ei locus. Imò etiā non debuit etymologia efficere vt ſcribatur *cognoiſtre* & *cognoiſſance*, vt alibi diximus. Scribitur autem meritò & quieſcit in voce *hareng*, pro halece, à quo deriuatur *harengere*, & *harengerie*.

De h.

ASpirationis nota in vocibus Græcis & Latinis aſpiratis, & in Francicā linguam traductis, ſcribitur quidem ſed quieſcit. Vt *habiter*, habitare, cum deriuatis: *habit*, habitus, pro veſte, cum deriuatis: *habitude*, conſuetudo: *habituer*, conſuefacere: *halene*, halitus: *halener*, afflare: *hereſie*, hæreſis, cum deriuatis: *hebrieu*, Hebræus, cum deriuatis: *herculean*: *helas*, heu: *helene*: *helicon*: *hellebore*: *heur*, ſors proſpera: *heureux*, fœlix: *heure*, hora: *heriter*, conſequi hæreditatem, cum deriuatis: *herodes*: *hilaire*, *hiſtoire*, *hoir*, hęres cū deriuatis: *homme*, homo, cū deriuatis: *honneur*, honor, cū deriuatis *horologe*, cū deriuatis: *horoſcope*: *horreur*, horror, cum deriuatis: *enhorter*, cū deriuatis: *hoſte*, hoſpes: *hoſpital*, Noſodochium, cum deriuatis: *humble*, humilis, cū deriuatis: *humeur*, humor, cū deriuatis: *hiuer*, hyēs: *hydromel*: *hydropiſie*, &c. quę omnes voces partim à Latinis, partim

à Græcis vocibus aſpiratis oriuntur, in quibus tamen aſpiratio quieſcit. Excipiuntur autem ab hac regula hache, à Latina voce haſta: Item hareng, à voce hales cum deriuatis. Item Hector & Henri. Item harpe, à Græca voce ἅρπη. Similiter etiam aſpiratio quieſcit in his dictionibus, huis, oſtium cum deriuatis: huile, oleum cum deriuatis: huict, octo: huiſtre, oſtrea: ſed aliam ob cauſam nempe quoniam alioqui legi ſic poſſent hæ dictiones, quaſi v, eſſet digã-ma non vocalis, nempe pro huis, vis: ſic etiã pro huile, vile, &c. Contrà verò in vernaculis Gallicis ſcribitur ſimul & pronunciatur aſpiratio, vt in illis quę à Latinis non aſpiratis deducuntur. Sic ab altus deducuntur Gallicæ voces aſpiratæ hault, haultain, haulteſſe, haulteur, haultement, hauſſer. Hæc autem vocabula vernacula Gallica obſeruaui in quibus aſpiratio & ſcribitur & auditur: halier, vepretum: hair, odiſſe, cum deriuatis: hait, animi inclinatio, gratum aliquid habens: vnde compoſitũ ſouhait, & ſouhaiter: item, halbarde, haſle, haſler, haleter, crebrum anhelitum ducere: hameau, hameçon, hanche, hanter, hantiſe, hacqueboute, haquenee, hardi, hardieſſe, harnieux, honte, hotte, hober, havier, hazard, hibou, huer, hucher, huche, honte. hocher, hochepot, hacquet, hocquet, hocqueter, haſter, haſte, haſtif: hauet, fuſcina: havre, nauale: haye, ſepes: heaume, galea: houe, ligo: houer, fodere: humer, ſorbere. Quieſcit autem poſt c ſequente r. vt Jeſus Chriſt, Chreſtien, Chreſtienté, Sepulchre. Item in Jehan, & Johan, à Iohane.

Iohanc.

De *L l L*.

L Quiescit post diphthongũ *eu* sequente *x*, vt *mieulx, ceulx*: & sequente *t*, vt *peult*. Itẽ post diphthongum, *au*, sequente *t*, vt *aultre*, alius: *espeautre*, spelta: in quibus dictionibus interseritur ne *u*, pro *l* legatur. Item quiescit in dictione *soulz*, pro solido siue asse, quod pronunciatur à Picardis acsi scriberetur *sout*. Item in dictione *saoul*, satur, quam pronunciamus *sou*. Additur autem *l* quamuis nõ pronuncietur, propter deriuata, vt *saoulee*. Item in his duabus dictionibus *fol*, & *col*, quas pronunciamus per *ou*, diphthongum *fou* & *cou*. Sed finiens dictionem hæc litera, quæcunque consonans sequentem vocem inchoet, sonum suum seruat.

De *M*.

M Nunquam quiescit, sed vt suo loco diximus, finiens syllabam vel dictionem, nõ aliter pronunciatur quàm *n*, illo de quo diximus sono imperfecto.

De *N*.

N Quiescit in tertiis personis verborum desinentibus in *e*, fœmininum cum *nt*, vt *aiment, aimerent, aimeroient, aimassent*.

De *P*.

P Quiescit in his duabus dictionibus *temps* & *compte*, computum, vt differat à *con-*

te, comes. Item in sept, ſeptem: & loup, lupus: & eius plurali loups, lupi: quas voces pronunciamus lou & lous. Contrà non quieſcit in coup, ictus: & sep, vitis: ſingularibus. Verùm in earundem vocum plur. nempe coups, & seps, quieſcit, quas dictiones pronunciamus cous & ses. Cæterùm ſcribi etiam cõſueuit à nonnullis, inter e, & v, conſonantem ne confundantur cum eu diphthongo: vt enſepvelir, ſepelire, pro enſevelir, in quibus vocibus ſi ſcribatur, quieſcet: verùm præſtiterit expungi vt ſuperuacaneum: ſicut in hac voce eſcripre, ſcribere, vt ineptè aliqui olim ſcribebant.

De Q & R.

HÆ literæ nunquam quieſcunt.

De S.

HÆc litera finiens dictionem, quæcunque conſonans proximè ſequentem dictionem incipiat, quieſcit, vt ante b, les bons hommes: ante c, les cas: ante d, les dames: ante g, les gens: ante l, les lunes: ante m, les meschantes: ante n, les nouvelles: ante p, les parties: ante q, les questions: ante r, les roies: ante t, les testes: ante v, conſonantem les vieilles: in quibus omnibus in hac dictione les s, litera quieſcit. Intra ipſam autem dictionem nunquam iungitur hæc litera cum b, vel d, vel f, vel g, vel l, vel r, vel v, conſonante. Superſunt autem sl, sm, sn, sp, sq, & st, quas literas antecedens interdum quieſcit, interdum

dum pronuntiatur, quod vſu potius diſcitur quàm vlla regula. Poſſumus tamen aliquid de his quoque ſyllabis tradere, ſed ita intelligendum vt exceptiones ab vſu petantur.

Ergo ſ in ſc quieſcit, vt eſcu, ſçauoir, vt nonnulli ſcribunt. Nec enim deſunt qui ſ omittant. Sic etiã pronuntiamus ſcience, ſ quieſcẽte,

In ſm etiam quieſcit, vt bleſme, quareſme, blaſme: in quibus videtur ſ ſcribi ad producẽdam duntaxat ſyllabam, ídque non paruo abuſu, quum literæ non ſint inuentæ vt pronuntiationis quantitatem ſignificent. Sic pronuntiamus correptè creme pro cremore lactis: pro chriſmate verò longa penultima ſcribimus creſme.

In ſn itidem quieſcit, vt cheſne, quercus. Sic nõnulli ſcribunt Rhoſne pro Rhodono. Veteres ſcribebãt, & integrè ſonabãt iſnel, velox.

In ſp plerunque non quieſcit, vt eſperer, eſperance, eſprit, eſpece, reſpirer: imò nunquam quieſcit dictionem inchoans, vt ſpecialement ſpirituel. Dicimus tamen ſ quieſcente, eſpee, eſperon, eſcrire, cum deriuatis: eſpouſer, vxorem ducere, cum deriuatis: reſpondre, reſpondere, cum deriuatis, quæ ipſo vſu diſcuntur.

In ſq aut ſemper aut certè plerunque prõnũtiatur, vt juſques, moriſque, pręcedẽte i vel o vocalib. Præcedẽte verò e quieſcit, vt eueſque.

In ſt, præcedente a quieſcit: aut ſemper aut plerũq;, vt gaſter, vaſtare, gaſteau, libũ: raſteau, raſtrum: paſte, paſticier, empaſter, baſt, clitellæ aſini, baſtir, ædificare (vnde vox Prouincia-

liũ baſtide, expreſſa litera ſ) baſton, vnde voca bulũ Italibo Gallicũ baſtonade, in uua ſ ſinat.

Præcedente vero dipht. ai quieſcit, vt mai ſtre, paiſtre. Sed tamen dicimus paſteur, ſ expreſſo, pro quo in Aluernia dicunt, ſ quieſcente, paſtre. Sic quieſcit in paſtoureau, & in paſtorelle auditur. Præcedēte e ſ quieſcit, vt e-ſtre, eſte, beſte, feſte, arreſte, ſpina piſcis, ar reſter, preſte, appreſter, teſte. Excipe ge-ſte, peſte, reſte, moleſte.

Præcedente i pronuntiatur, vt miſte, homo elegans, lautus, concinnus, miſtere, mi-ſtion, hiſtoire, Legiſte, Sophiſte, & ſimilia. Excipe ils pronomen plurale, in quo ſemper quieſcit, ſiue ſequatur vocalis ſeu conſonans, vt ils ont droit, ils diſent, quæ ſic efferuntur ac ſi ſcriptum eſſet il on dit, & i di-ſent, etiam ſ quieſcente. Excipe itidem giſte, quod dicitur propriè de loco vbi iacet lepus ſeu cubile leporis. Item excipiuntur omnes ſe cundæ perſonæ plurales pręteriti perfecti ſim plicis, deſinentis in iſtes, vt fiſtes, viſtes, & ſimilia.

Præcedente o quieſcit, vt oſter, hoſte, co-ſte, noſtre, voſtre. Excipe poſte, poſter, po-ſtillon, oſtade, quæ eſt ſpecies texturæ. Item quieſcit præcedente ou, vt couſter, crouſte, gouſter.

Præcedente u pronuntiatur, vt iuſte, iuſti-ce, iuſtifier, ruſtre, quæ vox eſt vetus Gallica, & ſignificat hominem temerè ruentem, vagum & temerarium.

De

De ȼ.

HÆc litera finiens dictionem, à quacunque consonante incipiat sequens dictio, semper quiescit. Sed videndum imprimis vt si sequens dictio incipiat à vocali, hęc litera prę cedentem finiens cum illa vocali coniungatur, quasi ad illam dictionem sequentem pertinens, vt isa— ſont à moi, quod pronuntiandum est quasi scriptũ sit i ſon ta moi. Sed in copula et sicut alibi diximus, t semper quiescit, siue consonans siue vocalis sequatur.

DE FRANCICÆ LINguæ accentibus.

FRanci nullos accentus notant, nec veteres etiam Græci notabant, ac ne nunc quidem Latini. Est igitur mos iste à Grammaticis Græcis, Hebræorum, opinor, imitatione excogitatus, maximo certè cũ fructu, ex quo disci à nutricibus illæ linguæ desierunt: si modò verus illius consuetudinis vsus seruaretur. Sed de hoc longè maximo abusu aliâs. Sunt qui contendant in Francica lingua nullum esse accentibus locum. Sunt contrà qui in Francica lingua tonos perinde vt in Græca lingua constituant. Magnus est vtrorumque error: quod mihi facilè concessuros arbitror quicunque aures suas attentè consuluerint. Dico igitur Francicæ linguæ, vt & Græcæ & Latinæ, duo esse tem

pora, longum vnum, alterum breue: itidémq. tres tonos, nempe, acutum, grauem, circunflexum, non ita tamen vt in illis linguis obſeruatos. Acuunt enim Græci ſyllabas tum longas tum breues, & Latinos idem facere magno conſenſu volunt Grammatici, quibus planè non aſſentior. Sed hac de re aliâs. Illud autem certò dixerim, ſic concurrere in Francica lingua tonum acutum cum tempore lõgo, vt nulla ſyllaba producatur quæ itidem non attollatur: nec attollatur vlla quæ non itidem acuatur, ac proinde ſit eadem ſyllaba acuta quæ producta, & eadem grauis quæ correpta. Sed tonus vocis intentionem, tempus productionem vocalis indicat. Nihil autem accidere poteſt auribus magis ingratum quàm ſi breuẽ producas, longam corripias, quod ij experiũtur qui peregrinos, aut Galliæ populos Francicè minus purè loquentes audiunt: veluti quum Turonenſes aut Pictones audimus pronuntiantes *meſtreſſe* ˘–˘ pro *maiſtreſſe* –˘˘ aut *meſſe* –˘ pro *meſſe* ˘˘ vel Sabaudos pro *faicte*, ˘˘, proferentes *feſte*, –˘ pro *prophete* ˘˘˘, *propheſte* ˘–˘ pro *miſericorde* quinque ſyllabarum natura breuium *miſericorde* penultima longa: vel Italos proferentes *parole* ˘–˘ pro *parole* ˘˘˘ quoniam ſuum *parola* ſic pronuntiãt. Illa verò productio in Francica lingua etiã in monoſyllabis animaduertitur, quæ eſt propria vis accentus circunflexi. Sic productè circunflectuntur: *ie veu*, *tu veux*, *il veut*, volo, vis, vult, quod deprehenditur

ditur si prioribus illis opponas veú,votum: & veux,vota: quæ corripiuntur. Sic corripitur beuf & neuf singulari numero: quorum recti plurales, beúfs & neufs, quiescente f litera, circunflectuntur:vt eúz & veúz.Itẽ fit, fecit, & fut,fuit:& eut,habuit: corripiuntur:fist,faceret,& fûst,esset:& eûst,haberet, circunflectuntur,vt planè pudendus sit error tum scriptórum tum typographorum qui hoc discrimen scripturæ & pronuntiationis non obseruant.Sic etiam êst,vôst,tôst,circunflectuntur itidémque plâist,placet:plûst,plueret,quibus opponuntur correpta a coniunctio copulatiua: plaid,contentio iudicialis, pleut,placuit:plut,pluit.Itidémque circunflectuntur je meûre,morior:tu meûres,moreris:corripiũtur autem meur,maturus:& meurs, maturi: fœmininum autem meûre, matura, est trochaïcum: quæ vsu non regulis discuntur. Cæteræ verò syllabæ,id est quæ neque acuuntur neque circunflectuntur,natura breues censentur,exceptis monosyllabis,quę quoties encliticam secũ trahunt,producũtur,vt si je ai dactylum sonat: ¯ ˘ ˘ qui estre, amphibrachum ˘ ¯ ˘,qua de re in encliticis.Sunt autẽ hoc loco mihi admonendi peregrini paucissimas esse longas syllabas in Francica lingua, præ innumerali breuium multitudine: ac proinde verendum illis esse potius ne breues producant,quàm ne longas corripiãt,præsertim vbi falli possunt Latinę linguę quantitate:sic exẽpli gratia,Natura, Vectura,Fortuna,Persona,

& ſimilia ,Latinè penúltimam producunt : at Francicæ voces , nature, voiture, fortune , per-ſonne, eandem corripiunt. Operæpretium etiam fecerint, ſi hoc quoque diligenter obſeruarint, maximum eſſe in Francica lingua vitium penultimam natura breuem producere, quotcunque & quæcunque conſonantes illius pronuntiationem remorentur. Sic in es-fondre, retordre, diſcorde, miſericorde, nobleſ-ſe, pareſſe, aborder, dormir, endormir, porte, apporter, enhorter, exhorter, &infinitis aliis penultimæ poſitione longe, natura tamen corripiuntur. Sic etiam breues priores in comme, ſommeil : dormir, endormir : bonne, donne , belle, nunquam niſi vitioſiſſimè producuntur, ne in metris quidem : qua in re grauiter ab iis peccari video qui Francicos verſus non tantùm ſyllabarũ numero,& ὁμοιοτελεύτοις, quæ rythmos vocamus,æſtimant, ſed etiam pedibus Græcorum & Latinorum more metiuntur: audax & nobile certè inuentum,ſed quòd maxima difficultate non caret , tum propter longarum ſyllabarum penuriam , tum quòd , vt modò dixi,in Francica lingua nulla poſitio penultimam natura breuem ſine maxima auriũ offenſione producat. Etſi verò breuium & lõgarum diſcrimen vſu potius quàm arte diſcitur, tamen paucas iſtas regulas mihi libuit in i peregrinorum gratiam à me obſeruatas ſubiicere.

Prima Regula. Non paucæ dictiones Francicæ ſolis breuibus conſtant, vt miſericorde,

quæ vox quinque breuibus natura syllabis constat. At nulla constat pluribus productis: minimè id quidem quasi non inueniantur voces in quibus plures sint syllabæ natura longæ: sed quoniam, vel antepenultima longa, si penultima sequens breuis fuerit: vel penultima longa sic dominatur, vt reliquæ præcedentes syllabæ, quanuis natura longæ, nec acuantur tamen, nec verè producantur. Exempli gratia, Hęc dictio entendement cōstat ex duabus prioribus natura longis, vt in proxima regula ostendemus, prior tamen est æquali tenore proferenda, tono & quantitate in syllabam antepenultimam reiectis. Quod si huic dictioni subieceris encly ticam, vt entendement-voy, ū te sola eius vltima acuetur, reliquis velut in ordinem redactis. Sic in hac voce entendre, quanuis tres priores sint natura longæ, sola tamen penultima acuitur & producitur, ex tertia regula quam mox trademus. Sic in hac voce envie, inuidia, etiam diuisa, vt, en, vie, in vita, auditur amphibrachus ˘ ¯ ˘, propter penultimā longam: at in nomine envieux, propter penultimam breuem auditur amphimacrus ¯ ˘ ¯ producta antepenultima quæ in envie corripitur.

Secunda Regula. Omnis syllaba desinens in literam m vel n, non geminatam, sed sequente alia consonante, est natura longa. Est igitur endormir dactylica vox ¯ ˘ ˘ feindre, teindre trochaicæ, ¯ ˘ honte, spondaica: ¯ ¯ : temporel, dactylica ¯ ˘ ˘ quod etiam in diuersis di-

ctionibus accidit, vt bon pais – ˘ ˘. Sed quid ſi r vel n geminetur? tunc ſyllaba corripitur, vt ſomme, comme, donne, bonne, ſonne, tonne, ˘ ˘ conſomme, ordonne, reſonne, eſtonne – ˘ ˘: quamobrem etiam ſongea, beſongne, & ſimilia penultima breui proferuntur, quoniam videlicet in illis quidem dictionibus non tam eſt n duplex quàm vnicum daghesſatum, vt apparet ex dictionibus Latinis vnde deducuntur, dono, bona, ſono, tono, ordino, reſono. In iſtis verò gn ponitur pro altero n, quod molle vocauimus. Excipe ennemi – ˘ ˘.

Tertia Regula. Omnes dictiones terminatæ per e fœmininum, proximè præcedente vocali, producunt penultimam, vt aimee, fondue, velue ˘ ˘ – rnue, nue, due, fie, lie, amie, joue, loue, roue, noue, aije, plaije, ioije, Vuije – ˘ enuoie ˘ – ˘. Quod ſi illud e fœmininum mutetur in e maſculinum, tunc eædem illæ penultimæ corripiuntur, vt nuer, rnuer, fier, lier, iotter, louer, rouer, enuoijer – ˘ ˘.

Quarta Regula. Diphthongus au ſemper producitur ſiue in penultima, vt autre – ˘, autant – – haultain – ˘: ſiue in antepenultima, vt haultement – ˘ –, haultaine – ˘ ˘: ſiue in vltima trahente ſecum ſequētem dictionem, vt hault et droict – ˘ ˘.

Quinta Regula. S inter duas vocales deprehēſa, ac proinde, ſicut ſuo loco diximus, per z pronuntiata, & vocalem ſingulārem & diphthongum antecedentem producit, vt iaſer, braiſe, ſai-

ſe, ſaiſon, plaiſir, cauſe, biſe, miſe, priſe, oſer, choſe, poſer, choiſir, loiſir, nuiſe, toiſe, vſer, ruſe, muſe, cuiſe, friſe, ¯ ˘ : & in antepenultima, vt cauſera, oſera, embraſera, repoſera, choiſira, priſera, cuiſine, vſera, accuſera, excuſera, vſage, viſage ¯ ˘ ˘ camuſe ˘ ¯ ˘: niſi obſtet penultima alia ratione longa. Tũc enim penultima dominatur, vt priſee ˘ ¯ ˘, accuſee, excuſée ˘ ¯ ¯ . Excipe e fœmininum occurrens, quod nunquam producitur, vt peſer. geſir, ˘ ˘ : geſine, ˘ ˘ ˘. Item treze ˘ ˘. quatorze, ˘ ˘ ˘ moiſi ˘ ¯, cramoiſi ˘ ˘ ¯ voiſin, couſin ˘ ˘: voiſine, couſine, ˘ ˘ ˘.

Quinta Regula. A cum i quieſcente ante duplex ll molle cum e fœminino dictionem finiente eſt longum, vt aille, baille, caille, faille, maille, paille, ſaille, taille, vaille ¯ ˘.

Sexta Regula. Perſonæ verborum deſinentes in aſſe vel iſſe producũtur, vt paſſe, aimaſſe, vniſſe.

Septima Regula. Omne ſ ſequente conſonante quieſcens (quibus autẽ in ſyllabis quieſcat ſuo loco diximus) vocalem præcedentem producit, vt ante ſl, haſle, iſle ¯ ˘: ante ſm blaſme ¯ ˘, aimaſmes, ˘ ¯ ˘, eſmeute, eſmouuoir, ¯ ˘ ˘: bleſme, meſme ¯ ˘, careſme, bapteſme, ˘ ¯ ˘ eſcriuiſmes ˘ ˘ ¯ ˘: ſeuſmes ¯ ˘: receuſmes ˘ ¯ ˘: viſmes, fiſmes, ¯ ˘ : entendiſmes ˘ ˘ ¯ ˘: coſme ¯ ˘: ante ſn, vt aſne ¯ ˘: aléſne ˘ ¯ ˘: roſne ¯ ˘: ante ſp, vt eſperon ¯ ˘ ˘: eſperonne ¯ ˘ ˘: eſpier, ¯ ˘ ˘. ante ſt, vt eſt, roſt, toſt, fuſt, fiſt, cuſt, circunflexa

haste, taste, teste, beste: estre, maistre, maistre: feste, giste, viste, crouste, vouste ¯ ˘: etiam in polysyllabis, vt desuoijte, ¯ ˘ ˘. Excipe este pro verbo esse, & pro æstate ˘ ¯ ˘: votre, voti, cōtra naturam sui primitiui vost. Pronomina verò nostre & vostre ancipitem habēt priorem: breuem videlicet si nòmini cui adhærent præponantur, vt nostre maison, vostre maison, ˘ ˘ ¯ ˘: sin postponantur, longam, vt ie suis vostre, patenostre ˘ ˘ ¯ ˘.

Octaua Regula. Omnis syllaba ante geminatum rr, producitur, vt catairre, ˘ ¯ ˘ catairreux ˘ ¯ ¯: ferretz, guerre, terre, pourrie ¯ ˘ enterrees ˘ ¯ ˘.

DE ENCLITICIS *dictionibus.*

Encliticæ dictiones vocantur, quæ à præcedentis dictionis tono pendent, de quibus hæc regula certissima est.

Omnis dictio monosyllaba longa vel polysyllaba in longam desinens acuitur, & breuem proximè sequentem dictionem, siue monosyllabam siue etiam dissyllabam suo tono subiicit, quasi cum ea coiens: quod valde optarim in peregrinorum gratiam notari accentu acuto, sicut Græci consueuerunt. Exemplum monosyllabarū, c'est' moi, c'est' vous: c'est' lui: cela est' bon, c'est bién dict: sera bién faict: on s'én va. Exemplum dissyllaborum, bon

bon

bón païs : vne chose bién dicte, vne chose bién faicte: on s'én ira.

DE ACCENTV interrogante.

ACcentus interrogans eo differt à dictione enclitica quod ipsa vltima syllaba orationis per interrogationem conceptæ, quęcunque & quantacunque illa sit natura, in Francico sermone acuitur, vt que dites-vous? ferez-vous cela? ne vous repentirez-vous iamais? cuius pronuntiationis vsque adeò sunt obseruantes Normanni, vt etiam si nihil interrogent, sed duntaxat negent aut affirmēt aliquid, sermonis finem acutè, non sine aurium offensione pronuntient.

DE SVBVNIONE.

SVbunionem cœperunt accuratiores typographi notare linea diuersas dictiones interiungente quam Hebræi Raphe appellant, vt di-ie, dit-il, fit-il, suis-ie, dira-tu, quibus sic vtuntur Galli, vt Latini suis illis inquam & inquit, & aliquantulum ab encliticis ista differunt.

DE APOSTROPHO.

APostrophon, id est, aduersæ siue elisæ vocalis notam cœperunt vtiliter iidem

Typographi Græcos imitati adſcribere,at nõ vbique,quod tamen factum velim,eorundem Græcorum exemplo.De hac autem nota certæ ſunt ſequentes regulæ.

Prima Regula. Omne e fœmininum ſequente quacunque vocali,eliditur in pronuntiatione,vt l'auaricieux,l'eſpee,l'ingrat,l'ouurier, & ſequente h quieſcente l'homme: l'huile: la femm'auaricieuſe,la fauſſ'obeiſſance, la mauuaiſ'inuention,ce qu'on dit. Magnum igitur vitium eſt iſtam eliſionem non obſeruare,quod in verſibus inprimis ſine exceptione obſeruatur:in quibus nullus eſt e fœmineo locus, vel in quarta ſyllaba,ſi verſus decem fuerint ſyllabarum,vel in ſexta ſi fuerint Hexametri,quos vulgo Alexandrinos appellant.Et generaliter in omni Francicorum carminum genere e fœmineum in vltima verſus ſyllaba pro nihilo habetur.

Secũda Regula. a in articulo la ante eandẽ vel aliã vocalẽ eliditur, vt l'auarice,l'eſpee, l'ignorance,l'auenture,l'ombre,l'hoſteſſe.Idẽ maiores noſtri faciebant in poſſeſſiuis pronominibus ma,ta,ſa, vt m'eſpee, ſ'eſpee, vt adhuc loquũtur Sabaudi. Sic in veteribus ſepulchris ſæpiſſimè legitur ſ'ame. Immò adhuc hodie dicitur m'amie,ſ'amie,m'amour. Sed vſus obtinuit vt in cæteris dictionibus potius vſurpetur ſolœciſmus, ſubſtitutis pronominibus maſculinis, mon,ton,ſon,vt mon eſpee,mon hoſteſſe,ſon auarice,ſon ignorance.

Tertia Regula. i nunquam eliditur niſi ante

pronomen il, vt s'il vient pro si il. Malè igitur Ludunenſes ce qu'eſt, pro ce qui eſt, s'on pro si on, quo tamen abuſus ſum ego licentia poëtica in Pſalmorum interpretatione. V verò & u nunquam eliduntur. Sic Marotus, s'ainſi pro si ainſi.

Obſeruandum eſt autem peculiariter fœmininum adiectiuum grande, in quo e, conſueuit etiam ante conſonantes elidi, vt vne grand beſongne, vne grand' choſe, vne grand' femme, vne grand' meſchancete.

DE APHÆRESI SYNcopa & Apocopa.

APhæreſi non vtuntur Franci, quantum nunc quidem poſſum meminiſſe. Illam enim Prouincialium Aphæreſim Dieu nous pelle, ſ quoque putidè pronuntiata pro Dieu nous appelle, nemo Francus emendatè loquens patienter tulerit.

Syncopa in nonnullis vocabulis eſt vſitata, vt donra, pro donnera, amenra pro amenera: empriſe pro entrepriſe: oument, pro oſtement. Sed baurra pro baillera, proprium eſt Pariſienſium vulgo. Sic in quibuſdam futuris verborum exteritur e, vt enuoîrai, ennuîrai, eſſuîrai, Loûrai, pro integris enuoijerai, ennuijerai, eſſuijerai, Louerai, quæ regularia ſunt ab infinitis, enuoier, ennuier, eſſuier, Louer. Neque mihi dubium eſt quin futura receurai, apperceurai, aurai, ab infinitis receuoir, apperceuoir, auoir, fuerint

initio recevrai, appercevrai, avrai, et ſiqua ſunt alia huiuſmodi.

Apocopa verò vtimur etiam vulgo in quibuſdam, vt a'vous, pro auez-vous? ſa'vous, pro ſa'vez-vous? Illud autem aga pro regarde, & agardez pro regardez Pariſienſum vulgo relinquitur. Sed de iſtis hactenus.